

จาก 9/11 ถึงสงครามต่อต้านการก่อการร้าย (ที่ไม่มีวันชนะ):

ผลกระทบต่อสถานะแห่งความเป็นเจ้าของสหรัฐอเมริกา

From 9/11 to The (Un) winnable War on Terrorism:

The Negative Implications for the American

Hegemony

ทภิพร สุพร*

Thapiporn Suporn

บทคัดย่อ

หลักหมุดสำคัญของการเปลี่ยนแปลงนโยบายต่างประเทศของสหรัฐฯ เกิดขึ้นภายหลังจากเหตุการณ์วินาศกรรม 9/11 ซึ่งส่งผลให้สหรัฐฯ ประกาศสงครามต่อต้านการก่อการร้ายและหันหลังให้กับหลักการพหุภาคีนิยมสู่แนวทางเอกภาคีนิยม บทความชิ้นนี้ต้องการชี้ว่าแนวคิดเรื่องกระบวนการสร้างความยินยอมพร้อมใจและกลุ่มก้อนทางประวัติศาสตร์ของสำนักนีโอกรัมเชื่อว่ามีส่วนสำคัญยิ่งต่อการพิจารณาความล้มเหลวในการครองอำนาจนำของสหรัฐฯ บทความนี้สรุปว่าการทำสงครามต่อต้านการก่อการร้ายเป็นสิ่งที่ไม่สามารถประสบความสำเร็จโดยปราศจากความยินยอมพร้อมใจทั้งในระดับรัฐชาติและระดับระหว่างประเทศ ยิ่งไปกว่านั้นผลพวงแห่งสงครามอันยืดเยื้อยังส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจการเมืองระหว่างประเทศของสหรัฐฯ ในระยะยาว

* นิสิต หลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วารสารรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬสินธุ์

ปีที่ 2 เล่มที่ 1 (ม.ค.-มิ.ย. 2556)

คำสำคัญ: กรัสมซี, นีโอกรัสมเซียน, สงครามต่อต้านการก่อการร้าย, การครองอำนาจนำ

Abstract

The cornerstone of the changes in the U.S. Foreign Policy began after the incident of 9/11, paving the way for U.S. to declare a war on terrorism and overturning its multilateral cooperation to unilateralism. By focusing on the concept of consent and historic bloc in the Neo-Gramscian School as a vital instrument to understand the failure of U.S. hegemony, this paper concludes that the war on terrorism, however, will not succeed unless the process of seeking consent in domestic and international sphere. In addition, the consequences of an unfinished war also have negative impacts on the political economy of U.S. in the long run.

Key Word: Gramsci, Neo-Gramscianism, War on Terrorism, Hegemony

บทนำ

โลกยุคหลังสงครามเย็นเป็นโลกที่ถูกขับเคลื่อนภายใต้อุดมการณ์เสรีนิยมประชาธิปไตยและระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม กล่าวอีกนัยหนึ่งคือเป็นโลกที่ถูกควบคุมและจัดระเบียบโดยสหรัฐฯ ซึ่งเป็น “หัวขบวน” ของโลกเสรีนิยมและผงาดขึ้นเป็นมหาอำนาจหลักในการเมืองระหว่างประเทศภายหลังจากการล่มสลายของสหภาพโซเวียตในช่วงต้นทศวรรษที่ 1990

ทัศนะของนักความสัมพันธ์ระหว่างประเทศเกี่ยวกับการจัดวางตำแหน่งแห่งที่และสถานะของสหรัฐฯ ในชุมชนวิชาการปรากฏให้เห็นอย่างหลากหลาย อาทิ ข้อเสนอของ Kenneth N. Waltz นักสัจนิยมเชิงโครงสร้าง (Structural Realism) ซึ่งชี้ว่าระบบระหว่างประเทศในยุคหลังสงครามเย็นจะเปลี่ยนจากระบบสองขั้วอำนาจ (Bipolarity) ไปสู่ระบบขั้วอำนาจเดียว (Unipolarity) แต่สมการการณ์ดังกล่าวจะปรากฏในช่วงระยะเวลาอันสั้น (Waltz, 2005: 27) ก่อนที่จะแปรเปลี่ยนไปสู่ระบบหลายขั้วอำนาจ (Multipolarity) ในท้ายที่สุด (Waltz, 1993) ในขณะที่ Susan Strange ซึ่งให้อธิบายเกี่ยวกับสถานะของความเป็นเจ้า (Hegemony) ของสหรัฐฯ ผ่านการพิจารณาอำนาจในเชิงโครงสร้าง (Structural Power) ขั้วสหรัฐฯ ยังมีประสิทธิภาพเพียงพอที่จะรักษาสถานะความเป็นเจ้าและมีได้ตกอยู่ในสภาวะเสื่อมถอยแต่อย่างใด (Strange, 1988: 1-17)

แนวคิดของ Strange สอดคล้องกับข้อเสนอของ Fareed Zakaria ซึ่งชี้ว่าแม้สมการการณ์ของระบบความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ณ ปัจจุบันจะสะท้อนให้เห็นถึงการผงาดขึ้นของประเทศซึ่งทวีบทบาทสำคัญตลอดจนท้าทายการครองอำนาจของสหรัฐฯ แต่อำนาจและสถานะของสหรัฐฯ ในการเมืองระหว่างประเทศก็มีได้เสื่อมถอยลงแต่อย่างใด (Zakaria, 2008: 1-5) ทั้งนี้แม้ทัศนะจากชุมชนทางวิชาการยังปราศจากฉันทามติร่วมกันในการพิจารณาและจัดวางสถานะของสหรัฐฯ แต่จุดร่วมประการสำคัญคือโลกในยุคหลังสงครามเย็นได้ฉายภาพสถานะของสหรัฐฯ ในฐานะ “มหาอำนาจ” ซึ่งมีความสำคัญต่อเศรษฐกิจและความมั่นคงระหว่างประเทศอย่างหลีกเลี่ยงมิได้อย่างไรก็ตามเส้นทางการรักษาสถานะมหาอำนาจของสหรัฐฯ ในโลกยุคหลังสงครามเย็นมิได้ดำเนินอยู่บนการสิ้นสุดของความขัดแย้งทางอุดมการณ์หรือกล่าวในภาษาของ Francis Fukuyama คือการสิ้นสุดของประวัติศาสตร์ (The End of History) (โปรตดู Fukuyama, 1992) โดยความท้าทายและกระแสต่อต้านการครองอำนาจของสหรัฐฯ ปรากฏให้เห็นอย่างเป็นรูปธรรมผ่านเหตุการณ์วินาศกรรมในวันที่ 11 กันยายน 2001 หรือเหตุการณ์ 9/11 ซึ่ง Noam Chomsky ชี้

วารสารรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬสินธุ์

ปีที่ 2 เล่มที่ 1 (ม.ค.-มิ.ย. 2556)

ว่าเป็นครั้งแรกที่สหรัฐฯ ถูกโจมตีโดยตรงบนแผ่นดินแม่ (Mainland) นับตั้งแต่การ
ลอบโจมตีโดยกองทัพญี่ปุ่นที่ Pearl Harbor ในปี 1812 (Chomsky, 2002)
เหตุการณ์ 9/11 ส่งผลให้สหรัฐฯ ภายใต้ประธานาธิบดี George W. Bush ตัดสินใจ
ประกาศสงครามต่อต้านการก่อการร้าย (War on Terrorism) ซึ่งถือเป็นมาตรการ
โดยแรงดันของสหรัฐฯ เพื่อตอบโต้ตลอดจนรักษาไว้ซึ่งภาพลักษณ์ของมหาอำนาจใน
การเมืองระหว่างประเทศผ่านการส่งกองกำลังเข้าบุกอัฟกานิสถานและอิรัก
ในปี 2001 และ 2003 ตามลำดับ

บทความชิ้นนี้ต้องการศึกษาการครองอำนาจนำ (Hegemony) และผลกระทบ
ของการทำสงครามต่อต้านการก่อการร้ายของสหรัฐฯ ทั้งในมิติทางเศรษฐกิจและ
การเมืองระหว่างประเทศผ่านแนวคิดนีโอกรัมเซียน (Neo-Gramscianism)¹ โดยมุ่ง
พิจารณาผลพวงของการใช้กำลังบังคับ (Coercion) ซึ่งปรากฏให้เห็นจากกรณีสงคราม
ในอัฟกานิสถานและอิรักซึ่งนำมาสู่กระแสต่อต้านสหรัฐฯ ควบคู่กันไปกับผลกระทบ
ต่อเศรษฐกิจของสหรัฐฯ ดังที่ Joseph E. Stiglitz ชี้ว่าสงครามต่อต้านการก่อการร้าย
ในยุค Bush ใช้งบประมาณสูงถึง 3-5 แสนล้านเหรียญสหรัฐฯ (Stiglitz, 2011) ซึ่ง
ส่งผลกระทบต่อปัญหาวิกฤตเศรษฐกิจในสหรัฐฯ ช่วงปี 2008 งานชิ้นนี้ยังต้อง
การศึกษาถึงปฏิกิริยาต่อต้านการครองอำนาจนำ (Counter-Hegemony) ทั้งภายใน
สหรัฐฯ และประชาคมระหว่างประเทศซึ่งสะท้อนสถานะมหาอำนาจของสหรัฐฯ
ภายหลังจากการตัดสินใจเปิดสงครามใหญ่ครั้งแรกของศตวรรษที่ 21 บทความนี้จะ
แบ่งการนำเสนอออกเป็น 3 ส่วนหลัก ในส่วนแรกจะกล่าวถึงพัฒนาการทางความคิด
และสาระสำคัญของแนวคิดนีโอกรัมเซียน ในส่วนถัดมาคือการประยุกต์กรอบ

¹ นอกเหนือจากความเหมาะสมของการใช้กรอบแนวคิดนีโอกรัมเซียนเพื่อศึกษาการครองอำนาจนำ
ของสหรัฐฯ ในการเมืองระหว่างประเทศ บทความชิ้นนี้ยังต้องพยายามประยุกต์ใช้แนวคิดกระแสตรง
เพื่ออธิบายปรากฏการณ์ทางความสัมพันธ์ระหว่างประเทศเพื่อหาที่ทางตลอดจนชุดคำอธิบายที่
แตกต่างจากแนวคิดกระแสหลักซึ่งยึดกุมแนวทางการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศมาเป็น
เวลาช้านาน

แนวคิดนีโอกรัมเซียนเพื่อพิจารณาการครองอำนาจนำของสหรัฐฯ ภายใต้บริบทของ การทำสงครามต่อต้านการก่อการร้าย และส่วนสุดท้ายคือบทเรียนและมรดกทาง นโยบายต่างประเทศในยุคหลัง 9/11

แนวคิดนีโอกรัมเซียน: สาระตลและข้อถกเถียงทางทฤษฎี

แนวคิดนีโอกรัมเซียน (Neo-Gramscianism) เป็นแนวคิดที่ถูกพัฒนาโดย Robert Cox ซึ่งได้รับอิทธิพลทางความคิดเรื่องการครองอำนาจนำจากงานเขียนเรื่อง The Prison Notebooks ของ Antonio Gramsci (1891-1937) นักมาร์กซิสต์ชาว อิตาลีซึ่งชี้ให้เห็นความบกพร่องของฝ่ายซ้ายและชนชั้นกรรมาชีพในอิตาลีซึ่งมี สามารถปฏิวัติโค่นล้มชนชั้นนายทุน (Bourgeois) ได้ตั้งความสำเร็จของการปฏิวัติ รัสเซียในปี ค.ศ.1917 (Brown and Ainley, 2005: 89) โดย Gramsci ชี้ว่าชนชั้น นายทุนในอิตาลีสามารถสร้างความรู้สึกร่วม (Common Sense) และครอบงำ ความรู้สึกนึกคิดของชนชั้นใต้ปกครอง (Subordinate class) ได้อย่างเบ็ดเสร็จ เต็ดขาด (Gramsci, 1971) โดยความสำเร็จดังกล่าวมิได้เกิดขึ้นผ่านการใช้กำลังบังคับ (Coercion) หากแต่ผ่านกระบวนการสร้างความยินยอมพร้อมใจ (Consent) (Cohn, 2008: 107-109)

แม้งานของ Gramsci จะมีได้กล่าวถึงการประยุกต์ใช้แนวคิดของเขากับ การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศอย่างชัดเจน (Cox, 1983: 49) แต่ทั้งนี้ปฏิเสธ ได้ยากว่ามรดกทางความคิดของ Gramsci มีความสำคัญยิ่งต่อการศึกษาทฤษฎี การเมือง ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ตลอดจนเศรษฐศาสตร์การเมืองระหว่าง ประเทศ (Bieler and Morton, 2006) โดยเฉพาะอย่างยิ่งแนวคิดเรื่องการครอง อำนาจนำซึ่งสามารถฉายภาพสภาวะการครองอำนาจทั้งในมิติทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคมและอุดมการณ์ได้อย่างครบถ้วน (O'Brien and Williams, 2004:31)

คำถามสำคัญซึ่งควรหยิบยกขึ้นพิจารณาก่อนการประยุกต์ใช้แนวคิดกรั้มเซียนหรือนีโอกรั้มเซียน² เพื่ออธิบายปรากฏการณ์ในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศคือความเหมาะสมในการประยุกต์ใช้แนวคิดซึ่งถูกสร้างขึ้นเพื่ออธิบายสังคมการเมืองอิตาลีในช่วงชีวิตของ Gramsci เข้ากับบริบททางสังคมของโลกในยุคปัจจุบัน กล่าวคือทั้งแนวคิดกรั้มเซียนและนีโอกรั้มเซียนมีความยืดหยุ่นต่อการประยุกต์ใช้ในสภาวะการณ์ปัจจุบันมากนักน้อยเพียงใด Robert Cox ได้ให้ทรรศนะเกี่ยวกับกรั้มเซียนและประยุกต์ใช้ทฤษฎีทางสังคมศาสตร์ว่า “ทฤษฎีมักดำรงอยู่สำหรับบุคคลหรือเพื่อ [รองรับ] วัตถุประสงค์หนึ่งๆ เป็นสำคัญ” (Cox, 1981: 128) กล่าวอีกนัยหนึ่งคือทฤษฎีทั้งหลายล้วนผูกโยงอยู่กับบริบททางสังคมซึ่งไม่สามารถที่จะพัฒนาไปสู่อภิมหาทฤษฎี (Grand Theory) ซึ่งมีความเป็นสากลโดยมีต้องคำนึงถึงความแตกต่างในมิติของเวลาและพื้นที่ (Time and Space) ทั้งนี้แม้จะปรากฏให้เห็นถึงความพยายามของนักสังคมศาสตร์ อาทิ August Comte (1798-1875) ซึ่งให้ความสำคัญกับวิธีการแสวงหาความรู้แบบปฏิฐานนิยม (Positivism) (สุภางค์ จันทวานิช, 2553: 36) ผ่านการหยิบยืมเครื่องมือตลอดจนระเบียบวิธีวิจัยทางวิทยาศาสตร์เพื่ออธิบายปรากฏการณ์ทางสังคม

อย่างไรก็ตามข้อจำกัดประการสำคัญของวิธีการแสวงหาความรู้แบบปฏิฐานนิยม คือการอธิบายปรากฏการณ์อันเกี่ยวเนื่องกับพฤติกรรมมนุษย์มิสามารถอาศัยข้อมูลในเชิงประจักษ์หรือระเบียบวิธีวิจัยทางวิทยาศาสตร์โดยคาดหวังที่จะได้รับ

² แม้แนวคิดกรั้มเซียนและนีโอกรั้มเซียนล้วนแม้จะมีชื่อเรียกแตกต่างกัน ทั้งนี้อาจพิจารณาได้ว่าข้อเสนอลึกของแนวคิดทั้งสองนั้นไม่ได้มีความแตกต่างกันทางนัยสำคัญ แต่แนวคิดนีโอกรั้มเซียนนั้นเป็นแนวคิดซึ่งถูกพัฒนาเพื่อใช้อธิบายปรากฏการณ์ในการเมืองระหว่างประเทศเป็นสำคัญ ทั้งนี้แนวคิดกรั้มเซียนและนีโอกรั้มเซียนนั้นมีมิติในการศึกษาที่กว้างขวาง อาทิแนวคิดเรื่องปัญญาชนกับการปฏิวัติ (โปรดดู Cox, 1983 และวัชรพล พุทธิรักษา, 2553:76) อย่างไรก็ตามแต่ผู้เขียนหยิบยกแนวคิดสำคัญของสำนักนีโอกรั้มเซียนซึ่งเล็งเห็นว่าสามารถประยุกต์ใช้กับการอธิบายสภาวะการครองอำนาจนำของสหรัฐตลอดจนบริบทโลกในยุคปัจจุบันเป็นสำคัญ

คำตอบที่ถูกต้องแม่นยำเสมอไป Thomas Kuhn เชื่อว่าทฤษฎีทางสังคมศาสตร์นั้นมีลักษณะที่ยังไม่มีความเป็นสากลหรือสามารถปรับใช้ทฤษฎีซึ่งสามารถอธิบายสภาพทางสังคมได้ในบริบทหนึ่งกับสังคมในอีกบริบทหนึ่งได้เสมอไป (Kuhn, 1962) ทั้งนี้ข้อเสนอของ Kuhn สอดคล้องกับข้อเสนอของ Kenneth Waltz ซึ่งเชื่อว่าผู้ศึกษาไม่สามารถที่จะแสวงหาทฤษฎีซึ่งสามารถอธิบายปรากฏการณ์ทุกอย่างได้ (Daddow, 2009: 17) กล่าวคือทฤษฎีทางสังคมศาสตร์นั้นยังเป็นทฤษฎีในระดับกลาง (Middle-range Theory) (Kuhn, 1962 อ้างใน สุภางค์ จันทวานิช, 2553: 2) และเป็นทฤษฎีซึ่งยังมีข้อจำกัด ตลอดจนสามารถถูกตรวจสอบและหักล้างได้เสมอ อย่างไรก็ตามทฤษฎีก็มีประโยชน์สำคัญในฐานะเครื่องมือซึ่งช่วยคลี่คลายความสลับซับซ้อนของปรากฏการณ์ทางสังคม (Simplifying Device) ตลอดจนช่วยแยกแยะข้อเท็จจริงจำนวนมากหาว่าประเด็นใดมีความสำคัญหรือไม่สำคัญต่อการศึกษาค้นคว้า (Baylis and Owen, 2008: 4)

Cox เชื่อว่ากระบวนการทัศน์ของ Gramsci มีความยืดหยุ่นและมีลักษณะไม่ตายตัว แต่จำเป็นต้องประยุกต์ใช้ให้เข้ากับสถานการณ์ที่เหมาะสม (Cox, 1983: 50) เพื่อประโยชน์ต่อการอธิบายปรากฏการณ์ทางสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ³ งานชิ้นนี้ต้องการศึกษาความพยายามในการสถาปนาอำนาจนำของสหรัฐฯ ซึ่งปรากฏให้เห็นผ่านการประกาศสงครามต่อต้านการก่อการร้าย ทั้งในสมรภูมิอัฟกานิสถานและอิรัก ซึ่งส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจและการเมืองของสหรัฐฯ อย่างหลีกเลี่ยงมิได้ ทั้งนี้เพื่อที่จะตอบข้อถกเถียงของบทความชิ้นนี้ที่ว่า ยุทธศาสตร์สำคัญของรัฐในการสถาปนาอำนาจนำ มิสามารถบรรลุผลสำเร็จหากรัฐอาศัยเพียงการใช้กำลังบังคับ

³ แม้ Cox (1981: 128) จะเชื่อว่า “ทฤษฎีมีกีดตรงอยู่สำหรับบุคคลหรือเพื่อ [รองรับ] วัตถุประสงค์หนึ่งๆเป็นสำคัญ” แต่ในทัศนะของผู้เขียน ข้อเสนอของ Cox ก็ยังคงตกอยู่ในตรรกะดังกล่าว อย่างไรก็ตามแต่ข้อเสนอของ Cox ก็มีคุณประโยชน์อย่างยิ่งต่อการเปิดมุมมองเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้ทฤษฎีในการอธิบายปรากฏการณ์ทางสังคมโดยชี้ให้เห็นถึงข้อจำกัดและ “ความไม่เป็กลาง” ของการปรับใช้ทฤษฎีเพื่อแสวงหาความรู้ทางญาณวิทยาของนักสังคมศาสตร์

วารสารรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬสินธุ์

ปีที่ 2 เล่มที่ 1 (ม.ค.-มิ.ย. 2556)

ในทางตรงกันข้ามกระบวนการสร้างความยินยอมพร้อมใจทั้งในระดับประเทศและระดับระหว่างประเทศเป็นยุทธศาสตร์สำคัญในการรักษาสถานะของความเป็นเจ้าโดยปราศจากซึ่งกระแสต่อต้านในระยะยาวได้

ในการทำความเข้าใจแนวคิดนีโอกรัมเซียน เลียงมีได้ที่จะพิเคราะห์แนวคิดหลักของ Gramsci ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของการพัฒนาแนวคิดของ Gramsci เพื่อใช้อธิบายปรากฏการณ์ในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ทั้งนี้ในส่วนถัดไปของบทความจะกล่าวถึงแนวคิดเรื่องโครงสร้างส่วนบน การครองอำนาจนำ การใช้กำลังบังคับ การสร้างความยินยอมพร้อมใจ กลุ่มประชาสังคม ตลอดจนการสร้างกลุ่มก้อนทางประวัติศาสตร์ ซึ่งถือเป็นความสำเร็จสูงสุดในทัศนะของ Gramsci เพื่อสร้างสถานะของการครองอำนาจนำได้อย่างเบ็ดเสร็จเด็ดขาด

กระแสน้ำและการพัฒนาทางความคิดของ Antonio Gramsci

Cox (1983: 52) ชี้ว่ากระแสน้ำทางความคิดที่มีผลต่อการพัฒนามโนทัศน์เรื่องการครองอำนาจนำของ Gramsci ได้แก่ความสำเร็จของปฏิวัติของพรรค Bolchevik ในรัสเซียและการต่อยอดความคิดเรื่องส่วนผสมทางอำนาจของ Machiavelli ในประเด็นแรก Gramsci พิจารณาความสำเร็จของการปฏิวัติรัสเซียของพรรค Bolchevik ภายใต้อำนาจนำของ Lenin ว่ามีเหตุสำคัญจากความอ่อนแอของกลุ่มประชาสังคม (Civil Society) ภายใต้อำนาจนำของชนชั้นแรงงานโดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มหัวก้าวหน้า (Vanguard) สามารถทำการปฏิวัติได้โดยปราศจากแรงต้านทาน ทั้งนี้ปรากฏการณ์ดังกล่าวไม่เกิดขึ้นในบริบทของสังคมนายทุน (Bourgeoisie) หรือชนชั้นปกครองในโลกตะวันตกซึ่งมีการพัฒนาและมีการก่อตัวขึ้นอย่างเข้มแข็ง ดังนั้นการทำสงครามขับเคลื่อนหรือการใช้อำนาจบังคับจึงเป็นสิ่งที่ไม่ประสบความสำเร็จ เพราะไม่สามารถยึดกุมภาคประชาสังคมในสังคมได้

กล่าวอีกนัยหนึ่งคือการใช้อำนาจกำลังบังคับโดยปราศจากการสร้างกระบวนการยินยอมพร้อมใจนั้นมิสามารถเปลี่ยนแปลงสังคมซึ่งถูกยึดกุมโดยกลุ่มชน

ชั้นปกครอง (Cox, 1983: 53) นอกเหนือจากความสำเร็จของการปฏิวัติ Bolchevik Gramsci ยังได้รับอิทธิพลทางความคิดจากงานเรื่องเจ้าผู้ครองนคร (The Prince) ของ Machiavelli ซึ่งชี้ว่าผู้ปกครองควรมีคุณสมบัติเหมือนเซนทอร์ (Centaur) กล่าวคือมีส่วนผสมของหมาป่าและราชสีห์ (Machiavelli, 1925: 100-113) Gramsci หยิบยืมแนวคิดเรื่องส่วนผสมทางอำนาจของ Machiavelli เพื่อพัฒนามโนทัศน์เรื่องการครองอำนาจโดยชี้ว่าผู้ปกครองจำต้องมีส่วนผสมระหว่างการสร้างความยินยอมพร้อมใจควบคู่กันไปกับการใช้กำลังบังคับ (Cox, 1983: 52)

อิทธิพลเรื่องการทำสงครามและการปฏิวัติมีผลสำคัญยิ่งต่อแนวคิดของ Gramsci พิจารณาได้จากแนวคิดเรื่องการทำสงครามขับเคลื่อน (War of Movement) และการทำสงครามช่วงชิงพื้นที่ทางความคิด (War on Position) โดยการทำสงครามขับเคลื่อนอันประสบความสำเร็จปรากฏให้เห็นผ่านชัยชนะของกรรมาชีพหัวก้าวหน้าซึ่งสามารถยึดกุมกลไกอำนาจรัฐในรัสเซีย อย่างไรก็ตามรูปแบบของการทำสงครามขับเคลื่อนไม่สามารถใช้เพื่อโค่นล้มชนชั้นนายทุนในสังคมยุโรปได้ (Cox, 1983: 52-53) Gramsci ใช้คำว่าสงคราม (War) เพื่อเปรียบเทียบกับปฏิวัติเปลี่ยนแปลงสังคมโดย Gramsci ชี้ว่ายุทธศาสตร์การทำสงครามขับเคลื่อนหรือการอาศัยการโจมตีแบบรวดเร็วแบบม้วนเดียวจบไม่สามารถนำมาซึ่งชัยชนะที่แท้จริง เพราะศัตรูนั้นอาจมีฐานอำนาจที่กว้างขวางและซับซ้อนเกินกว่าการใช้ยุทธวิธีดังกล่าว (สมศักดิ์ เจียมธีรสกุล, 2553) ในทางตรงกันข้าม Gramsci ชี้ว่ายุทธวิธีที่มีประสิทธิภาพมากกว่าคือการมุ่งเอาชนะในแต่ละฐานที่มั่นเพื่อสะสมชัยชนะในแต่ละยุทธภูมิผ่านการใช้ยุทธศาสตร์แบบยึดเยื้อซึ่งกระทำผ่านมิติทางการเมืองและวัฒนธรรม (สมศักดิ์ เจียมธีรสกุล, 2553) มุมมองต่อสงครามข้างต้นมีผลต่อการพัฒนาความคิดเรื่องการทำสงครามช่วงชิงพื้นที่ทางความคิดซึ่งจะประสบความสำเร็จได้ผ่านกระบวนการสร้างความยินยอมพร้อมใจนั่นเอง

โครงสร้างทางสังคม: โครงสร้างส่วนล่างและโครงสร้างส่วนบน

การทำความเข้าใจโมทัศน์เรื่องการครองอำนาจของ Gramsci เลียนมิได้ที่พิเคราะห์พื้นฐานหรือขอบทางความคิดแบบมาร์กซิสต์เรื่องโครงสร้างทางสังคม (Social Structure) ซึ่งสามารถจำแนกออกเป็นโครงสร้างส่วนบน (Superstructure) และโครงสร้างส่วนล่าง (Base/Sub-structure) โดยนักมาร์กซิสต์ดั้งเดิม (Classical Marxist) ล้วนให้ความสำคัญกับโครงสร้างส่วนล่าง⁴ อันได้แก่ วิถีการผลิต (Mode of Production) ซึ่งประกอบด้วย พลังในการผลิต (Productive Force) และความสัมพันธ์ในการผลิต (Relation of Production) เป็นสำคัญโดยพลังในการผลิตและความสัมพันธ์ในการผลิตนั้นมักมีความขัดแย้งกันปรากฏให้เห็นในรูปแบบของการต่อสู้ทางชนชั้น (Class Struggles) ทั้งนี้อาจพิจารณาได้ว่าโครงสร้างส่วนล่างนั้นให้ความสำคัญกับปัจจัยทางเศรษฐกิจในการเปลี่ยนแปลงสังคม

ในทางตรงกันข้าม Gramsci แย้งว่าโครงสร้างส่วนบนอันได้แก่ ระบบกฎหมาย ความเชื่อ ศีลธรรม ปรัชญา การศึกษาและสถาบันทางการเมือง ล้วนมีความสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางสังคมได้เฉกเช่นเดียวกับโครงสร้างส่วนล่าง กล่าวคือในการให้ความสำคัญกับปัจจัยทางเศรษฐกิจในโครงสร้างส่วนล่างนั้นยังไม่เพียงพอ หากแต่จำเป็นต้องให้ความสำคัญกับปัจจัยทางการเมืองและอุดมการณ์ควบคู่กันไป (Cohn, 2008: 107) Gramsci ชี้ว่าในโครงสร้างส่วนบนประกอบด้วย 2 ส่วนสำคัญ ได้แก่ สังคมการเมือง (Political Society) และประชาสังคม (Civil Society) โดยภายในสังคมการเมืองจะปรากฏให้เห็นการดำรงอยู่ของรัฐและกลไกการสืบทอดการครองอำนาจโดยชนชั้นปกครองผ่านการใช้อำนาจและการใช้กำลังบังคับ

⁴ มาร์กซิสต์กลุ่มที่ให้ความสำคัญกับโครงสร้างส่วนล่างนี้เชื่อในหลักเศรษฐกิจกำหนด (Economic Determinism) โดยมองว่าปัจจัยการผลิตทั้งหลายเป็นอิสระจากปัจจัยอื่นๆ แม้แต่เจตจำนงของมนุษย์และเป็นตัวที่กำหนดพัฒนาการและทิศทางของสังคมที่แท้จริง กล่าวคือหากต้องการที่จะเปลี่ยนแปลงสังคมหรือจะปกครองชนชั้นอื่นได้ต้องสามารถยึดครองโครงสร้างส่วนล่างให้สำเร็จ (สุภางค์ จันทวานิช, 2553: 83)

(Coercion) ในขณะที่ภาคประชาสังคมจะรักษาสถานะการครองอำนาจผ่านการสร้างความยินยอมพร้อมใจ (Consent) ให้เกิดขึ้นในหมู่ประชาชน โดยที่ประชาชนไม่รู้สึกว่าเป็นการบังคับ กล่าวอีกนัยหนึ่งคือกระบวนการในสร้างความยินยอมพร้อมใจโดยธรรมชาติ (Spontaneously Consensus) โดยปราศจากซึ่งการใช้กำลัง (วัชรพล พุทธรักษา, 2553ก: 74, 2553ข: 68)

ประชาสังคมและกลุ่มก้อนทางประวัติศาสตร์ในทัศนะของ Gramsci

ประชาสังคมในทัศนะของ Gramsci คือองค์กรที่อยู่นอกเหนืออำนาจรัฐ (วัชรพล พุทธรักษา, 2553: 74) อาทิ สถาบันครอบครัว ศาสนาและสื่อมวลชนซึ่งทำหน้าที่รักษาและสนับสนุนการดำรงอยู่ของชุดคุณค่าและอุดมการณ์ของชนชั้นปกครองผ่านการอบรมกล่อมเกลากำหนดระเบียบแบบแผนตลอดจนพฤติกรรมของสมาชิกในสังคมให้เป็นที่พึงประสงค์ เหนือสิ่งอื่นใด Gramsci ให้ความสำคัญกับภาคประชาสังคมในฐานะเป็นสถาบันซึ่งทำหน้าที่สถาปนากลุ่มก้อนทางประวัติศาสตร์ (Historic Bloc/Blocco Storico) (Cox, 1983: 55-58) ซึ่งจะพัฒนาไปสู่การครองอำนาจซึ่งปรากฏให้เห็น ณ ช่วงหนึ่งทางประวัติศาสตร์เมื่อชนชั้นปกครองสามารถสถาปนากลุ่มก้อนทางประวัติศาสตร์ผ่านการผนวกพื้นที่ในโครงสร้างส่วนบนและโครงสร้างส่วนล่างเข้าด้วยกัน⁵ (Gramsci, 1971: 366, 377) กล่าวคือเป็นความสำเร็จของการยึดกุมอำนาจทางเศรษฐกิจจากโครงสร้างส่วนล่างและอำนาจเชิงอุดมการณ์จากโครงสร้างส่วนบนได้อย่างเบ็ดเสร็จเด็ดขาดนั่นเอง

Cox ตั้งข้อสังเกตสำคัญเกี่ยวกับการต่อสู้เพื่อช่วงชิงอำนาจของชนชั้นได้ปกครองว่าจำต้องยึดกุมภาคประชาสังคมให้ได้เสียก่อนเป็นอันดับแรก อย่างไรก็ตาม สิ่งสำคัญของการโจมตีหรือยึดกุมอำนาจรัฐคือระยะเวลาและความพร้อม โดยหาก

⁵ ผู้เขียนขอขอบคุณ อ.วัชรพล พุทธรักษา แห่งภาควิชารัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครสวรรค์ ซึ่งให้ทรรศนะเกี่ยวกับมโนทัศน์เรื่องกลุ่มก้อนทางประวัติศาสตร์ของ Gramsci แก่ผู้เขียน

วารสารรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬสินธุ์

ปีที่ 2 เล่มที่ 1 (ม.ค.-มิ.ย. 2556)

ตัดสินใจโจมตีก่อนเวลาอันพึงสมควร (Premature Attack) จะยิ่งสะท้อนให้เห็นถึงความอ่อนแอ ตลอดจนจนเป็นการเอื้อโอกาสให้กลุ่มชนชั้นปกครองปรับตัวและเข้าสืบทอดการครองอำนาจในภาคประชาสังคมต่อไป (Cox, 1983: 53)

Gramsci เชื่อว่าชนชั้นปกครองจะไม่สามารถครองอำนาจนำได้อย่างเบ็ดเสร็จเด็ดขาดหากปกครองโดยอาศัยการใช้กำลังบังคับ เพราะอำนาจของชนชั้นปกครองไม่สามารถแพร่กระจายไปยังทุกภาคส่วนของสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Cohn, 2008: 107) สภาวะการณ์ข้างต้นสามารถถูกโค่นล้ม (Overthrown) ผ่านการใช้กำลังเช่นเดียวกัน Gramsci เสนอว่าเพื่อจะได้มาซึ่งการครองอำนาจนำชนชั้นปกครองจำต้องสร้างกระบวนการยินยอมพร้อมใจจากชนชั้นใต้ปกครอง (Subordinate Class) (Cohn, 2008: 107) ทั้งนี้การจะสร้างความเห็นพ้องต้องกัน (Consensus) ให้เกิดขึ้นชนชั้นปกครองจำต้องยินยอมให้ชนชั้นใต้ปกครองได้รับสิทธิบางประการอาทิสวัสดิการทางสังคม (Cohn, 2008: 107) ทั้งนี้เพื่อรักษาสถานะของตนควบคู่กันไปกับการรักษาฐานเสียงสนับสนุนจากชนชั้นใต้ปกครองต่อไป Gramsci เชื่อต่อไปว่าหากรัฐหรือผู้ปกครองต้องการครองอำนาจนำในสังคมได้อย่างเบ็ดเสร็จเด็ดขาด (Absolute Domination) มีความจำเป็นที่จะต้องยึดอำนาจโครงสร้างส่วนบนและโครงสร้างส่วนล่างให้ได้ทั้งสองส่วน ผ่านการสถาปนากลุ่มก้อนทางประวัติศาสตร์ (Cox, 1983: 55-58) เพื่อสร้างหรือแปรสภาพ (Transform/Trasformismo) ความคิดเห็นตลอดจนโลกทัศน์ของกลุ่มต่างๆ ในสังคมซึ่งมีความแตกต่างหลากหลายให้เป็นเอกภาพ ทั้งนี้เพื่อให้ผู้ได้ปกครองถูกครอบงำทางความคิดอย่างสมบูรณ์

นิโอกรัมเซียน: กรัสมซีในโลกความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

“Every relationship of ‘hegemony’ is necessarily an educational relationship and occurs not only within a nation, between forces of which the complexes of national and continental civilisations.”

(Gramsci 1971: 350)

การประยุกต์ใช้แนวคิดของ Gramsci เพื่ออธิบายปรากฏการณ์ทางความสัมพันธ์ระหว่างประเทศเป็นความพยายามของนักคิดสำนักนีโอกริมเซียน อาทิ Robert Cox, Stephen Gill, William Robinson, Adam David Morton และ Andreas Bieler ซึ่งเล็งเห็นคุณประโยชน์ของความคิดของ Gramsci โดยเฉพาะอย่างยิ่งแนวคิดเรื่องการครองอำนาจนำ (Hegemony)⁶ ว่าสามารถอธิบายโครงสร้างทางอำนาจในระดับระหว่างประเทศ ตลอดจนรูปแบบของระบบโลกใหม่ภายใต้รัฐมหาอำนาจซึ่งประสบความสำเร็จในการครองอำนาจนำในระดับโลกซึ่งจำต้องครองอำนาจทั้งในมิติทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคมไปพร้อมๆ กัน (Schwarzmantel, 2008)

⁶ Robinson (2006) พิจารณาความหมายของคำว่า Hegemony โดยแบ่งออกเป็น 4 รูปแบบหลัก ได้แก่ 1) การพิจารณา Hegemony ในฐานะการครอบงำระหว่างประเทศ กล่าวคือการพิจารณาสถานะความเป็นเจ้าของประเทศหนึ่งในสาขาวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศตามทัศนะของสำนักสังคมนิยม โดยสถานะของการครองความเป็นเจ้าปรากฏให้เห็นในช่วงสงครามเย็นซึ่งสหภาพโซเวียตสามารถขยายอิทธิพลของตนเหนือกลุ่มประเทศยุโรปตะวันออก ในขณะที่สหรัฐฯสามารถครองความเป็นเจ้าในฐานะหัวขบวนของโลกทุน 2) การพิจารณา Hegemony ในฐานะ State Hegemony ซึ่งให้ความสำคัญกับการครองอำนาจนำของรัฐในระบบระหว่างประเทศ ซึ่งประกอบด้วยรัฐชายขอบและรัฐศูนย์กลางซึ่งเป็นผู้ตั้งกฎผลประโยชน์จากระบบดังกล่าว 3) การพิจารณา Hegemony ในฐานะการครอบงำเชิงอุดมการณ์ แนวทางการนิยาม Hegemony ในรูปแบบนี้มีความสอดคล้องกับข้อเสนอของ Gramsci ซึ่งชี้ว่า Hegemony ปกครองผ่านการสร้างความยินยอมพร้อมใจ ประกอบกับการใช้ปัจจัยทางวัฒนธรรมและกลุ่มปัญญาชนชั้นนำ 4) การพิจารณา Hegemony ในฐานะการแสดงความเป็นผู้นำภายในกลุ่มก้อนทางประวัติศาสตร์ (Historic Bloc) ซึ่งเป็นการผสมผสานรูปแบบการครองอำนาจของรัฐในระบบโลกเข้ากับการสร้างกระบวนการยินยอมพร้อมใจและการเป็นผู้นำในเชิงอุดมการณ์ ในการพิจารณาการครองอำนาจนำในรูปแบบนี้สะท้อนให้เห็นถึงบทบาทของสหรัฐฯหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 สามารถยึดกุมเศรษฐกิจและการเมืองระหว่างประเทศได้เป็นผลสำเร็จ ซึ่งมุมมองในรูปแบบที่ 4 นี้ถือเป็นมุมมองหลักของสกุลความคิดนีโอกริมเซียนและเป็นนิยามซึ่งผู้เขียนเลือกใช้เพื่ออธิบายภาวะการครองอำนาจนำในการเมืองระหว่างประเทศ

Cox ชี้ว่า แม้ในงานของ Gramsci จะมีได้ให้อธิบายเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้แนวคิดของเขาเพื่ออธิบายการเมืองระหว่างประเทศอย่างชัดเจน (Cox, 1983: 49) แต่ทั้งนี้หากพิจารณาจากข้อความข้างต้นจะเห็นได้ว่า Gramsci ให้ความสำคัญต่อการครองอำนาจไม่ได้เกิดขึ้นแต่ในระดับรัฐชาติ หากแต่มีความสลับซับซ้อนและปรากฏให้เห็นในระดับระหว่างประเทศเฉกเช่นเดียวกัน ทั้งนี้การพัฒนาแนวคิดของ Gramsci สุนีโกรัมเขียนพิจารณาการครองอำนาจนำซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงสถานะผู้นำของกลุ่มก้อนทางประวัติศาสตร์ ซึ่งเป็นการผสมผสานรูปแบบการครองอำนาจของรัฐในระบบโลกเข้ากับการสร้างกระบวนการยินยอมพร้อมใจและการเป็นผู้นำในเชิงอุดมการณ์ (Robinson, 2006: 16)

แนวคิดนี้โกรัมเขียนชี้ว่าในการพิจารณาการครองอำนาจนำควรยึดติดอยู่กับการพิจารณาเฉพาะระดับรัฐชาติ หากแต่จำต้องวิเคราะห์การครองอำนาจนำในระดับสังคมนการเมืองระหว่างประเทศซึ่งสะท้อนให้เห็นผ่านกลุ่มทางสังคม ตลอดจนสถาบันและองค์การระหว่างประเทศ (Robinson, 2006: 167) กล่าวอีกนัยหนึ่งคือแนวคิดนี้โกรัมเขียนต้องการก้าวข้ามข้อจำกัดเรื่องการครองอำนาจนำซึ่งยังยึดติดอยู่กับการพิจารณารัฐชาติเป็นศูนย์กลาง (Nation-State Centrism) โดยเสนอว่าควรพัฒนาแนวคิดของ Gramsci เพื่ออธิบายพลังทางสังคมซึ่งมีลักษณะข้ามชาติ (Transnational) มากยิ่งขึ้นด้วยเหตุเพราะรัฐมหาอำนาจซึ่งประสบความสำเร็จในการครองอำนาจนำในระดับประเทศเป็นที่เรียบร้อยแล้ว มักขยายอิทธิพลต่อไปในระดับระหว่างประเทศผ่านการสถาปนากฎเกณฑ์และระเบียบแบบแผนระหว่างประเทศให้สอดคล้องกับระเบียบแบบแผนของรัฐนั้นๆ (Morton, 2003: 160) กล่าวอีกนัยหนึ่งคือการเชื่อมโยงกลุ่มพลังทางสังคมต่างๆในระดับเหนือรัฐ ควบคู่กันไปกับการพัฒนาของกลุ่มก้อนทางประวัติศาสตร์ใหม่ให้มีมิติการขับเคลื่อนในระดับนานาชาติผ่านกลไกเชิงสถาบันอันได้แก่องค์การระหว่างประเทศ (วัชรพล พุทธิรักษา, 2553: 68)

ในระบบระหว่างประเทศซึ่งเป็นอนาธิปไตย (Anarchy) อันปราศจากซึ่งรัฐบาลกลางในการควบคุมดูแลตลอดจนกำหนดกฎเกณฑ์และแบบแผนปฏิบัติระหว่างกัน รัฐซึ่งครองอำนาจน่าจะอาศัยการรักษาสถานภาพทางอำนาจผ่านองค์การระหว่างประเทศ ซึ่งมีกลยุทธ์และกลไกในการควบคุมสังคมระหว่างประเทศผ่านรัฐมหาอำนาจ (Worth, 2006: 21) กล่าวอีกนัยหนึ่งองค์การระหว่างประเทศช่วยอำนวยความสะดวกการขยายอำนาจอธิปไตยของรัฐให้สามารถก้าวข้ามขอบเขตของชาติสู่รูปแบบการบริหารจัดการในระดับโลก (Brown and Ainley, 2005: 138) โดยองค์การระหว่างประเทศในยุคปัจจุบัน อาทิ กองทุนการเงินระหว่างประเทศ (International Monetary Fund) องค์การการค้าโลก (World Trade Organization) และธนาคารโลก (World Bank) ล้วนสะท้อนให้เห็นถึงชัยชนะของแนวคิดเสรีนิยมใหม่ (Neo-Liberalism)⁷ ซึ่งทำหน้าที่เป็นเครือข่ายทางสถาบันในการกำหนดกฎเกณฑ์ของระบบการค้าระหว่างประเทศในยุคปัจจุบัน (Schwarzmantel, 2008) นอกจากนี้หากพิจารณาจากเอกประวัติศาสตร์ รัฐซึ่งก้าวขึ้นเป็นมหาอำนาจจำเป็นต้องสามารถรักษาระเบียบแบบแผนซึ่งเป็นคุณค่าสากล (Universal) อันมิได้เอื้อผลประโยชน์ต่อรัฐหนึ่งรัฐใด หากแต่ได้เป็นคุณค่าซึ่งเอื้อประโยชน์แก่สังคมการเมืองระหว่างประเทศโดยรวม (Cox, 1983: 61)

Cox (1993: 265) ชี้ว่าองค์การระหว่างประเทศซึ่งขับเคลื่อนภายใต้แนวคิดเสรีนิยมใหม่เป็นกลุ่มก้อนทางประวัติศาสตร์ของโลกในยุคหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงสถานะภาพของสหรัฐฯ ซึ่งขึ้นมากุมบังเหียนของระบบเศรษฐกิจ

⁷ แนวคิดหลักของกลุ่มเสรีนิยมใหม่ ประกอบด้วย การแปรรูปบริการของรัฐเป็นเอกชน (Privatization) การเปิดเสรีทางการค้าและการเงิน (Trade and Financial liberalization) และการผ่อนคลายและลดกฎระเบียบ (Deregulation) ทั้งนี้หลักการของเสรีนิยมใหม่อยู่บนฐานความเชื่อว่าเงื่อนไขที่จำเป็นของการอยู่ดีมีสุขของมนุษย์นั้น คือ เสรีภาพของปัจเจกบุคคล ในการประกอบการ ดังนั้น โครงสร้างเชิงสถาบันที่เอื้อต่อการพัฒนาเศรษฐกิจตามแนวทางเสรีนิยมใหม่คือการคุ้มครองกรรมสิทธิ์ส่วนบุคคลอย่างเข้มงวดและระบบตลาดแข่งขันเสรี

วารสารรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬสินธุ์

ปีที่ 2 เล่มที่ 1 (ม.ค.-มิ.ย. 2556)

แบบเสรีนิยมภายใต้ระบบ Bretton Woods (Worth, 2006: 22) ซึ่งถือเป็นระเบียบโลกทางเศรษฐกิจของสหรัฐฯ ที่ชัดเจนมากที่สุดรูปแบบหนึ่ง อย่างไรก็ตามในช่วงวิกฤตเศรษฐกิจในปี 1970 ระเบียบเศรษฐกิจซึ่งขับเคลื่อนโดยสหรัฐฯ ถูกสั่นคลอนและทำทลายจากการรวมกลุ่มของผู้ผลิตน้ำมันปิโตรเลียมรายใหญ่ของโลกในนาม OPEC จึงทำให้สหรัฐฯ เลี้ยงมิได้ที่จะต้องพัฒนาและประกอบสร้างสถานะของการครองอำนาจนำใหม่ (Reconstruction of Hegemony) ให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของบริบทระหว่างประเทศ (Cox, 1983: 60) เหนือสิ่งอื่นใดการครองอำนาจนำในอาณาบริเวณของสังคมนระหว่างประเทศไม่สามารถเกิดผ่านมิติเศรษฐกิจแต่เพียงมิติเดียว หากแต่จำต้องสามารถยึดกุมมิติทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคมให้ได้พร้อมๆ กัน (Cox, 1983: 171)

การประยุกต์ใช้แนวคิดนีโอกริมเซียน: เส้นทางจาก Kabul สู่ Baghdad ของพญาอินทรี

“I fear all we have done is to awaken a sleeping giant and fill him with a terrible resolve.”⁸

Admiral Isoroku Yamamoto (1884-1943)

เหตุการณ์ลอบโจมตีที่ Pearl Harbor เป็นเหตุการณ์ซึ่งมักถูกหยิบยกขึ้นเพื่อเทียบเคียงกับการเหตุการณ์ 9/11 ซึ่งแม้การเปรียบเทียบเหตุการณ์ทั้งสองจะมีความแตกต่างกันในบริบทแห่งสงคราม กล่าวคือปฏิบัติการลอบโจมตีที่ Pearl Harbor เกิดขึ้น ณ ห้วงเวลาแห่งสงคราม แต่เหตุการณ์ 9/11 อุบัติขึ้นในสภาวะการปรกติของสังคมการเมืองระหว่างประเทศ (ชัยวัฒน์ สถาอานันท์, 2545) อย่างไรก็ตาม

⁸ แม้จะยังเป็นที่ยกเถียงถึงที่มาของคำกล่าวของพลเรือเอก Yamamoto วรรคทองของ Yamamoto ได้ถูกผลิตซ้ำจนเป็นที่รู้จักจากภาพยนตร์เรื่อง Tora! Tora! Tora! (1970) และ Pearl Harbor (2001)

ลักษณะร่วมของทั้งสองเหตุการณ์สามารถสะท้อนผ่านวรรคทองของพลเรือเอก Yamamoto ที่สามารถฉายภาพ “การตื่น” ของยักษ์อย่างสหรัฐฯ ณ ปรัตยุบันสมัยได้อย่างทรงประสิทธิภาพ ทั้งนี้อาจพิจารณาได้ว่าเมื่อสหรัฐฯ ตัดสินใจเข้าร่วมสงครามโลกครั้งที่ 2 สหรัฐฯ มีบทบาทสำคัญยิ่งต่อแนวรบทั้งในยุโรปและเอเชีย ตลอดจนผงาดขึ้นเป็นชาติมหาอำนาจของโลกอย่างแท้จริงภายหลังจากการสิ้นสุดของสงคราม อย่างไรก็ตามแต่เมื่อสงครามเย็นสิ้นสุดลงสหรัฐฯ ก็ได้ลดบทบาทในกิจการความมั่นคงระหว่างประเทศและหันไปให้ความสำคัญกับความมั่นคงทางเศรษฐกิจซึ่งขับเคลื่อนภายใต้กระแสธารของแนวคิดเสรีนิยมใหม่ กล่าวอีกนัยหนึ่งรูปแบบของอำนาจซึ่งครั้งหนึ่งเคยผูกโยงอยู่แต่เฉพาะอำนาจในมิติทางการทหาร ได้แปรเปลี่ยนไปสู่อำนาจทางเศรษฐกิจตลอดจนการได้รับการยอมรับจากประชาคมโลกมากยิ่งขึ้น (Strange, 1992: 7) โดยความพยายามของสหรัฐฯ ปรากฏให้เห็นผ่านการสนับสนุนและผลักดันคุณค่าสากล อาทิ รูปแบบการปกครองแบบประชาธิปไตย การค้าเสรี สิทธิมนุษยชน และวิถีชีวิตแบบชาวอเมริกันให้เป็นที่ยอมรับจากสังคมการเมืองระหว่างประเทศ ทั้งนี้อาจพิจารณาได้ว่าระเบียบโลกของ Washington ยังทำหน้าที่ได้โดยปราศจากการท้าทายจากรัฐอื่นใดในระบบความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

อย่างไรก็ตามเพียงขวบปีแรกของการเริ่มต้นสหัสวรรษใหม่ สหรัฐฯ ต้องเผชิญกับภัยคุกคามครั้งสำคัญจากการก่อวินาศกรรมของกลุ่มผู้ก่อการร้ายซึ่งแปรเปลี่ยนเครื่องบินพาณิชย์ให้กลายเป็นวัตถุที่มีพลานุภาพในการทำลายอาคาร Pentagon และ World Trade Center ซึ่งถือเป็นสัญลักษณ์ของมหานครนิวยอร์กและทุนนิยมอันรุ่งโรจน์ของสหรัฐฯ เหตุการณ์วินาศกรรมครั้งนี้สะท้อนรูปแบบการก่อการร้ายของตัวแสดงซึ่งมิใช่รัฐ (Non-State Terrorism) (Fotion, Kashnikov and Lekea, 2007: 90-93) แต่กลับสามารถสร้างความเสียหายให้กับรัฐมหาอำนาจอย่างสหรัฐฯ ในปริมาณมหาศาลนอกเหนือจากการคร่าชีวิตพลเรือนกว่า 3,025 ชีวิต (Duncan and Doddard, 2009: 269) ปฏิบัติการของกลุ่มผู้ก่อการร้ายซึ่งใช้งบประมาณในการเตรียมการเพียง 5 แสนเหรียญสหรัฐฯ กลับสร้างความเสียหายให้แก่ภาคธุรกิจ

วารสารรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬสินธุ์

ปีที่ 2 เล่มที่ 1 (ม.ค.-มิ.ย. 2556)

ตลอดจนผลพวงแห่งสงครามซึ่งคิดเป็นจำนวนสูงถึง 3.3 แสนล้านเหรียญสหรัฐฯ (Carter and Cox, 2011)

ทั้งนี้เพื่อตอบโต้ภัยคุกคามและรักษาไว้ซึ่งสถานะของความเป็นมหาอำนาจในระบบระหว่างประเทศต่อไป “ยักรัษ” อย่างสหรัฐฯ จึงจำต้องตื่นขึ้นอีกครั้งอย่างหลีกเลี่ยงมิได้ โดยภายหลังจากโศกนาฏกรรมดังกล่าวเพียง 9 วัน ประธานาธิบดี Bush ได้ประกาศในที่ประชุมสภาครองเกรสว่า “ทุกชาติ ทุกภูมิภาค ขณะนี้ต้องตัดสินใจว่าจะเลือกอยู่ข้างเราหรืออยู่ข้างผู้ก่อการร้าย”⁹ (Leffler and Legro, 2008: 98) ซึ่งอาจพิจารณาได้ว่าคำกล่าวดังกล่าวเป็น “หลักหมุดแรก” ของการประกาศสงครามต่อต้านการก่อการร้าย (War on Terrorism) อันปรากฏให้เห็นอย่างเป็นรูปธรรมภายหลังจากการเข้าสู่สมรภูมิรบในอัฟกานิสถานซึ่งสหรัฐฯ เชื่อว่าเป็นฐานที่มั่นของกลุ่ม Al-Qaedaภายใต้การบังคับบัญชาของ Osama bin Laden

ปฏิบัติการสร้างความยินยอมพร้อมใจ ณ ดินแดนมาตุภูมิ

“Our 'war on terror' begins with al-Qaeda, but it does not end there. It will not end until every terrorist group of global reach has been found, stopped and defeated”

George W. Bush (Gardner, 2005: 11)

สงครามในอัฟกานิสถานถือเป็นการเปิดแนวรบเพื่อต่อต้านกลุ่มผู้ก่อการร้ายอย่างเป็นทางการ โดยสมรภูมิดังกล่าวนี้ได้รับเสียงสนับสนุนจากองค์การสหประชาชาติ

⁹ “Every nation in every region now has a decision to make. Either you are with us, or you are with the terrorists”แท้จริงแล้ว Hillary Clinton เองก็ได้ปราศรัยระหว่างการให้สัมภาษณ์กับ Dan Rather ผู้สื่อข่าวจากสำนักข่าว CBS ภายหลังจากการก่อเหตุวินาศกรรมเพียง 2 วัน ว่า “Every nation has to either be with us, or against us. Those who harbor terrorists, or who finance them, are going to pay a price.” (Freedom Agenda, Online)

องค์การสนธิสัญญาป้องกันแอตแลนติกเหนือ(NATO) สหภาพยุโรป และรัสเซีย (Gardner, 2005: 2) ทั้งนี้เพราะสงครามอัฟกานิสถานอาศัยความร่วมมือพหุภาคีนิยม (Multilateralism) ซึ่งชาติพันธมิตรของสหรัฐฯ ตลอดจนประชาคมโลกล้วนให้การสนับสนุนสหรัฐฯ ในการทำสงครามต่อต้านการก่อการร้ายอย่างเต็มที่ อย่างไรก็ตาม ภายหลังจากการตัดสินใจขยายแนวรบเข้าไปยังอิรักในปี 2003 โดยปฏิเสธเสียงทัดทานจากคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติ (United Nations Security Council) กระแสต่อต้านจากประเทศในสหภาพยุโรป โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากฝรั่งเศส และเยอรมนี (Gardner, 2005: 2)

การเปิดสงครามในอิรักสะท้อนให้เห็นถึงความพยายามของสหรัฐฯ ในการสร้าง “ความเชื่อมโยง” ระหว่างอิรักและ Al-Qaeda (Stiglitz, 2011) อันตามมาซึ่งเสียงวิพากษ์วิจารณ์ถึงนโยบายของสงครามครั้งนี้ อย่างไรก็ตามแต่เป็นที่น่าสนใจว่าชาวอเมริกันถึงร้อยละ 69 เชื่อว่าอิรักอยู่เบื้องหลังหรือมีส่วนเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ 9/11 เช่นเดียวกับร้อยละ 52 ซึ่งเชื่อว่า Saddam Hussein มีความเชื่อมโยงกับ Al-Qaeda (Finnegan, 2007)

ทั้งนี้หากพิจารณาสมรรถุมิรบอัฟกานิสถานและอิรักผ่านแว่นของนีโอกรั้มเกี่ยวกับการเข้าสู่สงครามอัฟกานิสถานของสหรัฐฯ ซึ่งแม้จะปรากฏให้เห็นกระแสด้านจากโลกมุสลิมอย่างหลีกเลี่ยงมิได้ แต่สหรัฐฯ ก็ยังสามารถได้รับเสียงสนับสนุนจากชาติมหาอำนาจในโลกให้เดินหน้าในสงครามครั้งนี้ต่อไป ทั้งนี้อาจพิจารณาได้ว่าสงครามขับเคลื่อนในอัฟกานิสถานนั้นประสบความสำเร็จได้ผ่านการสร้างความยินยอมพร้อมใจ ตลอดจนสถาปนากลุ่มก้อนทางประวัติศาสตร์ในระดับประเทศและระดับระหว่างประเทศได้อย่างประสบความสำเร็จ ซึ่งตรงข้ามกับกรณีสงครามอิรักดังจะได้พิจารณาต่อไป

สหรัฐฯ ภายใต้ Bush มีความตั้งมั่นอย่างแน่วแน่ว่าการเปิดสมรรถุมิรบในอัฟกานิสถานจำต้องป้องกันมิให้การเข้าสู่สงครามอัฟกานิสถานของสหรัฐฯ ประสบความล้มเหลวดังเช่นกรณีสงครามเวียดนาม (Gardner, 2005: 20) ทั้งนี้แอก

วารสารรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬสินธุ์

ปีที่ 2 เล่มที่ 1 (ม.ค.-มิ.ย. 2556)

ประวัติศาสตร์ในสมัยประธานาธิบดี Nixon สะท้อนให้เห็นถึงความล้มเหลวในการสร้างกระบวนการยินยอมพร้อมใจให้เกิดขึ้นในสหรัฐฯ ดังปรากฏให้เห็นถึงปฏิกิริยาต่อต้านทางสังคมจากกลุ่มบุปผาชนของอเมริกันในช่วงทศวรรษที่ 1960

ทั้งนี้ก่อนการเปิดสงคราม “นอกบ้าน” สหรัฐฯ ภายใต้ Bush จึงต้องสร้างความยินยอมพร้อมใจและฐานสนับสนุนให้เกิดขึ้น “ภายในบ้าน” เพื่อสามารถเข้าสู่สงครามในอัฟกานิสถานได้อย่างชอบธรรมเสียก่อนเป็นอันดับแรก โดยยุทธศาสตร์หลัก (Grand Strategy) ของรัฐบาลสหรัฐฯ ในยุคหลังเหตุการณ์ 9/11 ให้ความสำคัญต่อการป้องกันภัยจากก่อการร้ายโดยเฉพาะอย่างยิ่งจากรัฐเเกร (Rogue States) เป็นอันดับแรก พิจารณาได้จากการก่อกำเนิดของกระทรวงความมั่นคงแห่งมาตุภูมิ (Homeland Security) ซึ่งมีวัตถุประสงค์สำคัญในการปกป้องแผ่นดินสหรัฐฯ จากการก่อการร้าย ตลอดจนภัยคุกคามในรูปแบบอื่นซึ่งจะส่งผลกระทบต่อความมั่นคงและชีวิตของชาวอเมริกัน (Bullock and Haddow, 2006)

การก่อตั้งกระทรวงความมั่นคงแห่งมาตุภูมิ ได้ฉายภาพการถูกจับจ้องจาก “รัฐ” ซึ่งทำหน้าที่ประจักษ์หนึ่ง “Big Brother” ในนวนิยายเรื่อง 1984 ของ George Orwell โดยการก่อกำเนิดของกระทรวงความมั่นคงและมาตุภูมิ ตลอดจนการยกระดับนโยบายด้าน “ความมั่นคง” กลับสร้างบรรยากาศของ “ความไม่มั่นคง ปลอดภัย” เฉกเช่นเดียวกับยุคสงครามเย็นซึ่งปกคลุมด้วยบรรยากาศของการตื่นกลัวภัยคอมมิวนิสต์ (Duncan and Doddard, 2009: 272) อย่างไรก็ตามการจะได้มาซึ่งเสียงสนับสนุนในทัศนะของ Gramsci มิสามารถเกิดขึ้นได้เฉพาะในสังคมนการเมือง (Political Society) หากแต่จำต้องกระทำผ่านภาคประชาสังคม ซึ่งในกรณีนี้ภาคประชาสังคมซึ่งมีบทบาทสำคัญยิ่งต่อการเปลี่ยนแปลงความคิด ตลอดจนโลกทัศน์ที่แตกต่างหลากหลายเพื่อสร้างเอกภาพทางความคิดได้อย่างประสบความสำเร็จคือ สื่อมวลชน

สื่อมวลชนและความสำเร็จของการสถาปนากลุ่มก้อนทางประวัติศาสตร์

นอกเหนือจากกลไกภาครัฐ การสร้างความยินยอมพร้อมใจให้ประสบความสำเร็จจำต้องกระทำผ่านภาคประชาสังคม โดยสื่อมวลชนในสหรัฐฯ ถือเป็นหนึ่งในภาคประชาสังคมซึ่งทำหน้าที่ผลิต “ชุดความเชื่อ” ภายใต้การสนับสนุนของรัฐบาลเพื่อหลอมรวมและร้อยเรียง “ความเชื่อ” อันแตกต่างหลากหลายให้ดำเนินไปในทิศทางเดียวกัน การนำเสนอภาพผู้คนซึ่งตัดสินใจกระโดดจากอาคาร World Trade Center แทนที่การรอคอยความตาย (The Falling Man) ไปพร้อมๆ กับภาพของการถล่มของอาคารซึ่งเป็นสัญลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมทางเศรษฐกิจของโลกของสหรัฐฯ (บาร์เกอร์, 2548:7) ผ่านการผลิต (Produce) และผลิตซ้ำ (Reproduce) ของเทคโนโลยีอินเทอร์เน็ตสมัย มีอิทธิพลอย่างยิ่งต่ออารมณ์และความรู้สึกร่วมของผู้ชม มิใช่เพียงแค่อำนาจในสหรัฐอเมริกาแต่รวมถึงผู้คนจากทั่วทั้งโลกที่เฝ้ามองภาพการพุ่งชนแผ่นดินสัญลักษณ์ของทุนนิยมและมหานครนิวยอร์กเข้าไปเข้ามาพร้อมกับความรู้สึกหวาดกลัวและคับแค้นใจ หรือแม้แต่กระทั่งเรียกร้องให้สหรัฐฯ ใช้ปฏิบัติการตอบโต้ผู้ก่อการร้ายอย่างทันที่ (บาร์เกอร์, 2548: 7) จึงไม่ไกลเกินไปนักหากจะกล่าวว่สื่อมวลชนมีบทบาทสำคัญต่อการสร้างภาพความน่าสยดสยองในฐานะ “ผู้ถูกกระทำ” ควบคู่กันไปกับ การเพิ่มขึ้นของกระแสตื่นกลัวต่อภัยอิสลาม (Islamophobia)¹⁰ อย่างมีนัยสำคัญ (Sheridan, 2006: 317) ผ่านเทคนิควิธีในการเล่าเรื่องและการนำเสนอในรูปแบบคู่ตรงข้าม (Binary Opposition) กล่าวคือการเล่าเรื่องในรูปแบบของการแบ่งแยกระหว่างฝ่ายธรรมะ (Good) และอธรรม ซึ่งประสบความสำเร็จและมีส่วนสำคัญต่อการกล่าวในกรก่อสงครามอย่างชอบธรรม (Jus ad Bellum) (Fotion, Kashnikov and Lekea, 2007: 120)

ทั้งนี้อาจพิจารณาได้ว่าสื่อมวลชนสหรัฐฯ สามารถควบคุมปริมาณข่าวสารและกำหนดว่าข้อมูลชุดใดที่ควรให้ความสำคัญ (ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, 2553: 148)

¹⁰ จากผลสำรวจ ชั่วๆ ภายหลังจากเหตุการณ์ 9/11 มีชาวมุสลิมถูกดูหมิ่นและเลือกปฏิบัติทั้งทางตรงและทางอ้อมถึงร้อยละ 76.3 และ 82.6 ตามลำดับ (Sheridan, 2006)

วารสารรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬสินธุ์

ปีที่ 2 เล่มที่ 1 (ม.ค.-มิ.ย. 2556)

ตลอดจนมีส่วนสำคัญยิ่งต่อกระบวนการสร้างความยินยอมพร้อมใจโดยธรรมชาติ (Spontaneously Consensus) ในช่วงต้นของการประกาศสงครามต่อต้านการก่อการร้ายได้อย่างมีประสิทธิภาพ ตัวอย่างที่สำคัญคือ บทบาทของ CNN และ Fox news ซึ่งจำเป็นต้องนำเสนอข่าวภายใต้การกลั่นกรองจากรัฐบาลไปพร้อมๆ กับการเซ็นเซอร์ตัวเอง (Self-Censorship) (Finnegan, 2007: xix) ดังนั้นจึงไม่แปลกนักหาก “เรื่องเล่า” จากสื่อกระแสหลักจะนำมาซึ่งความรู้สึกไม่มั่นคงปลอดภัย (Insecure) และเปราะบาง (Vulnerable) (Finnegan, 2007: 26) ควบคู่กันไปกับการสร้างความโกรธแค้นบาดแผลทางจิตใจ (Trauma) ในสังคมอเมริกัน (Zelizer and Allan, 2002: 25)

ในสภาพสังคมหรือรัฐที่ประชาชนตระหนักถึงความไม่มั่นคงปลอดภัยโดยเฉพาะอย่างยิ่งผ่านการรับรู้จากสื่อกระแสหลัก ลำดับความสำคัญของ “เสรีภาพส่วนบุคคล” และ “พื้นที่ส่วนตัว” จึงถูกจัดวางไว้รองจากความมั่นคงปลอดภัยหรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง การเสียดุลเสรีภาพของประชาชนและความเห็นพ้องต่อการทำสงครามต่อต้านการก่อการร้ายก็คือความสำเร็จของสื่อมวลชนในฐานะภาคประชาสังคมซึ่งร้อยเรียงและนำเสนอข้อมูลซึ่งเป็นประโยชน์ต่อรัฐบาลสหรัฐฯ

กลุ่มก้อนทางประวัติศาสตร์อันเปราะบาง: จากระดับชาติสู่ระดับระหว่างประเทศ

“Once hegemony has been consolidated domestically it may expand beyond a particular social order to move outward on a world scale and insert itself through the world order.”

(Morton, 2003: 160)

ข้อเขียนของ Adam David Morton ข้างต้นสะท้อนให้เห็นถึงการขยายขยายความสำเร็จของการครองอำนาจนำจากระดับรัฐชาติสู่อาณาบริเวณระหว่างประเทศ ทั้งนี้อาจพิจารณาได้ว่า การประกอบสร้างกลุ่มก้อนทางประวัติศาสตร์ตามที่คณะของ

Gramsci จำต้องอาศัยรากฐานจากความสำเร็จของกระบวนการสร้างความยินยอมภายในรัฐเสียก่อนเป็นอันดับแรก ซึ่งในกรณีของสหรัฐฯ สื่อมวลชนถือเป็นองค์กรในภาคประชาสังคมซึ่งมีส่วนสำคัญในการสถาปนากลุ่มก้อนทางประวัติศาสตร์ให้เกิดขึ้น อย่างไรก็ตาม กลุ่มก้อนทางประวัติศาสตร์ในสหรัฐฯ นั้นมีรากฐานอยู่บน “ความหวาดกลัว” เป็นสำคัญ Duncan และ Doddard ชี้ว่าสหรัฐฯ ภายใต้ Bush เชื่อมโยงบาดแผลทางจิตใจ (Psychological Trauma) ของชาวอเมริกันเข้ากับแนวคิดที่ว่าหากสหรัฐฯไม่ชิงโจมตีก่อน ก็จำต้องตกเป็นเป้าของกลุ่มผู้ก่อการร้าย (Duncan and Doddard, 2009: 279) ดังนั้นแม้กลุ่มก้อนทางประวัติศาสตร์ในสหรัฐฯจะมีลักษณะที่ “เปราะบาง” แต่ในห้วงเวลาที่ความหวาดกลัวปกคลุมทั่วสังคมอเมริกันการสร้างภาพผ่านการโฆษณาชวนเชื่อให้ Saddam Hussein กลายเป็นภัยคุกคามสำคัญต่อความมั่นคงของสหรัฐฯ จึงเป็นกลยุทธ์ที่ประสบความสำเร็จ (Chomsky, 2004: 3) อย่างไรก็ตามแต่ในช่วงปี 2002 Chomsky ชี้ว่าปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นทั่วทุกมุมโลกคือ การหวาดกลัวต่อการใช้อำนาจของสหรัฐฯ มากเสียยิ่งกว่าภัยคุกคามจาก Saddam (Chomsky, 2004: 3)

สหรัฐฯ ในยุคหลัง 9/11 มียุทธศาสตร์สำคัญในการฟื้นฟูความเชื่อมั่นและรักษาไว้ซึ่งความมั่นคงปลอดภัยของชาติ โดยให้ความสำคัญต่อการควบคุมและตรวจสอบพฤติกรรมของพลเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งชาวมุสลิมซึ่งมีแหล่งพำนักอยู่ในสหรัฐฯ ซึ่งมักตกเป็นผู้ต้องสงสัยว่ามีส่วนพัวพันกับกลุ่มผู้ก่อการร้ายอยู่เสมอ ทั้งนี้กลไกภาครัฐซึ่งทำงานสนับสนุนปฏิบัติการของภาคประชาสังคม ปรากฏให้เห็นผ่านข้อเสนอของ Dick Cheney ซึ่งสนับสนุนให้สภาครองเกรสผ่านกฎหมาย USA Patriot Act ซึ่งมีสาระสำคัญคือการให้อำนาจแก่รัฐบาลกลาง (Federal) และเจ้าหน้าที่ทหารและตำรวจในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร ตลอดจนจับกุมผู้ต้องสงสัยว่ามีส่วนเกี่ยวข้องกับปฏิบัติการของกลุ่มผู้ก่อการร้าย (Duncan and Doddard, 2009: 272) โดยการตรากฎหมายข้างต้นให้อำนาจแก่รัฐกรเข้าถึงอีเมลล์ จดหมายส่วนตัว ตลอดจนประวัติทางการแพทย์ของประชาชนได้อย่างถูกกฎหมาย ทั้งนี้อาจกล่าวได้ว่ากลุ่มก้อนทาง

วารสารรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬสินธุ์

ปีที่ 2 เล่มที่ 1 (ม.ค.-มิ.ย. 2556)

ประวัติศาสตร์ภายในสหรัฐอเมริกา ในช่วงแรกประสบความสำเร็จในการปรับเปลี่ยนความรู้สึกนึกคิดของชาวอเมริกันให้เห็นพ้องต้องกันถึงความจำเป็นที่จำต้องสละสิทธิเสรีภาพบางประการเพื่อแลกความมั่นคงปลอดภัย

ทั้งนี้หากย้อนกลับมาพิจารณาข้อเสนอของ Morton ซึ่งชี้ให้เห็นถึงการขยายขยายความสำเร็จของการครองอำนาจจากระดับรัฐชาติสู่ระดับระหว่างประเทศ ในกรณีของสหรัฐฯ ซึ่งเล็งเห็นสถาปัตยกรรมทางการเมืองระหว่างประเทศที่เปลี่ยนแปลงไปหลังจากเหตุการณ์ 9/11 โดยเชื่อมั่นว่าการรับมือกับกลุ่มผู้ก่อการร้ายซึ่งสหรัฐฯ นิยามความหมายครอบคลุมไปยังรัฐเกเร (Rogue State) อาทิ อิรัก อิหร่านและเกาหลีเหนือโดย Bush ได้เน้นย้ำถึง “ระบอบการปกครองซึ่งเป็นอันตรายที่สุดในโลก” (Fawn, 2006: 2) โดยใช้วาทศิลป์เฉกเช่นเดียวกับ Reagan ในสมัยสงครามเย็นซึ่งสร้างวาทกรรม “กลุ่มประเทศอักษะแห่งความชั่วร้าย” เพื่อใช้กับโลกคอมมิวนิสต์ ทั้งนี้สหรัฐฯ ตระหนักว่าการต่อกรกับผู้ก่อการร้ายจำต้องกระทำผ่านยุทธศาสตร์ในระดับโลก โดยภายหลังจากเหตุวินาศกรรม 9/11 ปฏิบัติการของกลุ่มผู้ก่อการร้ายยังเป็นที่ปรากฏทั้งใน London, Madrid, India และ Bali (Parmer, Miller and Ledwidge, 2009: 1) ดังนั้นการสร้างกลุ่มก้อนทางประวัติศาสตร์ของสหรัฐฯ จึงเล็งมิได้ที่จะขยายไปสู่อาณาบริเวณระหว่างประเทศ

การสถาปนากลุ่มก้อนทางประวัติศาสตร์ในการเมืองระหว่างประเทศ

การสถาปนากลุ่มก้อนทางประวัติศาสตร์ในระดับระหว่างประเทศของสหรัฐฯ ในช่วงแรกอาจพิจารณาได้จากความพยายามในการสร้างกลุ่มพันธมิตรเพื่อต่อกรกับกลุ่มผู้ก่อการร้ายในระดับโลก (Global Coalition) ผ่านการรักษาและสถาปนาความสัมพันธ์กับรัฐซึ่งเป็นพันธมิตรและมีใจพันธมิตรดั้งเดิมของตน สหรัฐฯ เริ่มต้นปรับความสัมพันธ์กับปากีสถานภายใต้พลเอก Pervez Musharraf (วุฒวารัต, 2004: 71) พร้อมกับการให้ความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจแก่ชาวอัฟกานิสถานและรัสเซียเพื่อสร้างความชอบธรรมและเสียงสนับสนุนในการเข้าสู่สงคราม (Duncan and

Doddard, 2009: 270) กล่าวอีกนัยหนึ่งสหรัฐอเมริกา ในยุคหลัง 9/11 จำต้องแสวงหาพันธมิตรและรักษาพันธมิตรทางการเมืองของตน โดยเฉพาะอย่างยิ่งชาติที่มีสายสัมพันธ์พิเศษกับสหรัฐฯ อย่างอังกฤษและกลุ่มประเทศในกลุ่มสหภาพยุโรป เดกเช่นเดียวกับญี่ปุ่นซึ่งพร้อมให้ความช่วยเหลือสหรัฐฯ ในการทำสงครามต่อต้านการก่อการร้าย (Gardner, 2005) นอกจากนี้แม้สหรัฐฯ จะมียุทธศาสตร์หลักที่จะ “ปิดผนึก” นโยบายการสกัดกั้น (Containment Policy) (ประภัสสร เทพชาตรี, 2554: 44) อันเป็นมรดกทางนโยบายต่างประเทศของสหรัฐฯ ในสมัยสงครามเย็นเพื่อใช้ปิดล้อมการขยายอำนาจของจีนในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ แต่สหรัฐฯ ก็เล็งเห็นความสำคัญของจีนและต้องการให้จีนขานรับนโยบายต่อต้านการก่อการร้ายของสหรัฐฯ

ความสำเร็จสูงสุดของสหรัฐฯ ในช่วงต้นของการสถาปนากลุ่มก้อนทางประวัติศาสตร์คือบทบาทของสหรัฐฯ ในองค์การระหว่างประเทศ ซึ่งทำหน้าที่สำคัญในการสนับสนุนและส่งผ่านชุดบรรทัดฐาน (Norms) และคุณค่า (Values) ตลอดจนเอื้อประโยชน์การสร้างระเบียบโลกตามความต้องการของรัฐบาลอำนาจ (Worth, 2006: 22) ในกรณีสงครามในอัฟกานิสถาน สหรัฐฯ สามารถสร้างความเห็นพ้องต้องกันของภัยคุกคามซึ่งมิได้ส่งผลกระทบต่อสหรัฐฯ แต่เพียงชาติเดียว โดยสหรัฐฯ ได้รับเสียงสนับสนุนจากจากคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติ ประเทศสมาชิกในกลุ่มสหภาพยุโรป องค์การสนธิสัญญาป้องกันแอตแลนติกเหนือ ตลอดจนชาติพันธมิตรของสหรัฐฯ

กล่าวอีกนัยหนึ่ง สหรัฐฯ สามารถสร้างความยินยอมพร้อมใจและประสบความสำเร็จในการสร้างกลุ่มก้อนทางประวัติศาสตร์เพื่อเปิดสมรภูมิรบในอัฟกานิสถานได้อย่างชอบธรรม ในทางตรงกันข้ามการขยายสมรภูมิรบเข้าสู่อิรักซึ่งสหรัฐฯ ต้องการที่จะสวมบทเป็นผู้ปลดปล่อย (Liberator) ประชาชนชาวอิรักจากระบอบ Saddam (Fotion, Kashnikov and Lekea, 2007: 77-80) ทั้งนี้แม้ในช่วงแรกก่อนการยatraทัพสู่ Baghdad คณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติจะ

วารสารรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬสินธุ์

ปีที่ 2 เล่มที่ 1 (ม.ค.-มิ.ย. 2556)

ผ่านมติที่ 1441 อย่างเป็นทางการโดยเรียกร้องให้อิรักปลดอาวุธตนเอง มิฉะนั้นจะ
ได้รับ “ผลกระทบที่รุนแรง” (วุฒิวารด์, 2004: 437)ซึ่งต่อมาแม้จะปราศจากหลักฐาน
ว่าอิรักครอบครองอาวุธดังกล่าว แต่สหรัฐฯ ก็ยังยืนยันกรณว่าอิรักภายใต้ Saddam
Hussein นั้นครอบครองอาวุธที่มีอำนาจทำลายล้างสูงและมีความมุ่งหมายที่จะใช้
อาวุธดังกล่าวเพื่อคุกคามสันติภาพโลก Dick Cheney รองประธานาธิบดีสหรัฐฯ ได้
แสดงความเห็นเกี่ยวกับ Hussein โดยชี้ว่า Hussein ต้องการที่จะแสวงหาอาวุธที่
อำนาจทำลายล้างสูงเพื่อสร้างให้อิรักมีอำนาจเหนือชาติต่างๆในตะวันออกกลาง
ตลอดจนเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างพลังต่อรองและโอกาสในการครอบครอง
แหล่งน้ำมันสำคัญของโลก (Fawn, 2006: 2)

การแตกสลายของกลุ่มก้อนทางประวัติศาสตร์

“Hegemony is like a pillow: it absorbs blows and assailant will
find it sooner or later the would-be comfortable to rest upon.”

(Cox, 1983: 139)

การตัดสินใจหันหลังให้กับนโยบายพหุภาคีนิยม (Multilateralism) ซึ่งเป็นแกน
หลักสำคัญของนโยบายต่างประเทศสหรัฐฯ มาเป็นเวลากว่า 5 ทศวรรษ (Duncan
and Doddard, 2009: 275) สู่นโยบายเอกภาคีนิยม (Unilateralism) ตามลัทธิ
Bush ซึ่งให้ความสำคัญต่อหลักการเชิงโจมตีก่อน (Pre-emption) ทั้งนี้ปฏิเสธได้ยาก
กว่าการตัดสินใจใช้กำลังบังคับหรือการเปิดสงครามขับเคื้อกันโดยไม่สามารถสร้างความ
ยินยอมพร้อมใจ ส่งผลกระทบต่อการแตกและเสื่อมสลายของกลุ่มก้อนทาง
ประวัติศาสตร์ทั้งในมิติภายในประเทศและมิติระหว่างประเทศ ทั้งนี้ตั้งสมมติฐานใน
ตอนต้นที่ว่า กลุ่มก้อนทางประวัติศาสตร์ในสหรัฐฯ ถูกสถาปนาขึ้นบนพื้นฐานแห่ง
ความหวาดกลัวจึงทำให้ฐานสนับสนุนของ Bush ภายในประเทศนั้นปราศจากซึ่ง
ความแน่นอน เมื่อผนวกกับความไม่สมดุลของส่วนผสมทางอำนาจซึ่งสหรัฐฯ ละเลย

มิติที่สำคัญที่สุดคือการสร้างความยินยอมพร้อมใจ ปรากฏการณ์การต่อต้านการครองอำนาจนำ (Counter-Hegemony) จึงเป็นสิ่งที่ปรากฏให้เห็นทั้ง “ในบ้าน” และ “นอกบ้าน” โดยกระแสต่อต้านการครองอำนาจนำที่ปรากฏให้เห็นอย่างชัดเจนคือ กระแสต่อต้านสหรัฐฯ (Anti-American) โดยเฉพาะอย่างยิ่งในโลกอาหารับ

สงครามอิรักยังสะท้อนให้เห็นจุดแตกหักสำคัญของมหาอำนาจอย่างสหรัฐฯ กับบรรทัดฐานซึ่งกำกับควบคุมสังคมการเมืองระหว่างประเทศนับตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 สิ้นสุดลง (Fawn and Hinnebusch, 2006: vii) กล่าวอีกนัยหนึ่งคือสหรัฐฯ ได้ทำลายระเบียบแบบแผนระหว่างประเทศซึ่งถูกสถาปนาโดยสหรัฐฯ เสียเอง ทั้งนี้จึงไม่แปลกนักหากรัฐซึ่งเคยร่วมสนับสนุนการทำสงครามต่อต้านการก่อการร้าย อาทิ กลุ่มประเทศในสหภาพยุโรปจะแสดงท่าทีคัดค้านต่อการตัดสินใจเปิดสมรภูมิรบในอิรัก โดยเฉพาะอย่างยิ่งฝรั่งเศสภายใต้ประธานาธิบดี Jacques Chirac ซึ่งกล่าวประณามการเข้าสู่สงครามของสหรัฐฯ โดยปราศจากความเห็นชอบของคณะมนตรีความมั่นคงของสหประชาชาติว่าสงครามดังกล่าวจะนำไปสู่การนองเลือด ตลอดจนนำมาซึ่งความแตกแยกภายในสหภาพยุโรปในท้ายที่สุด (Howorth, 2006: 54) ยิ่งไปกว่านั้นปฏิบัติการของสหรัฐฯ ในอิรักก็มิสามารถตรวจพบอำนาจทำลายล้างสูงตามที่สหรัฐฯ กล่าวอ้างเพื่อใช้เป็นเงื่อนไขของการก่อสงคราม ในทางตรงกันข้ามการเข้าตัดสินใจเข้าสู่สงครามตามแนวทางเอกภาคินิยมกลับส่งผลกระทบโดยตรงต่อภาพลักษณ์ของสหรัฐฯ ในเวทีการเมืองประเทศอย่างหลีกเลี่ยงมิได้ โดยหากจะกล่าวในภาษาของ Cox ซึ่งเปรียบเทียบการครองอำนาจนำของมหาอำนาจกับ “ปลอกหมอน” สหรัฐฯ ในยุคหลังสงครามอิรักคงมิใช่ “ปลอกหมอน” ที่นำหนุนนอนอีกต่อไป

คำถามสำคัญที่ตามมาอีกประการหนึ่งคือ การทุ่มเททรัพยากรจำนวนมหาศาลในสงครามอิรักนั้นสามารถบรรลุวัตถุประสงค์ของสงครามต่อต้านการก่อการร้ายได้มากน้อยเพียงใด (Fawn and Hinnebusch, 2006:16) โดยในเวลาต่อมากระแสวิพากษ์วิจารณ์ต่อการนำประเทศเข้าสู่สงครามกลับกลายเป็นแนวคิดกระแสหลักใน

วารสารรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬสินธุ์

ปีที่ 2 เล่มที่ 1 (ม.ค.-มิ.ย. 2556)

สังคมอเมริกัน ตัวอย่างสำคัญประการหนึ่ง คือภาพยนตร์สารคดีเรื่อง Fahrenheit 9/11 (2004) ของ Michael Moore ซึ่งวิพากษ์วิจารณ์เครือข่ายผลประโยชน์ของกลุ่มบริษัทน้ำมันซึ่งมีสายสัมพันธ์กับเจ้าหน้าที่ในหน่วยงานภาครัฐ เหนือสิ่งอื่นใดการทุ่มงบประมาณเข้าสู่สงครามอัฟกานิสถานและสงครามอิรักส่งผลโดยตรงต่อการชะลอตัวของเศรษฐกิจโลกและตลอดจนเศรษฐกิจภายในของสหรัฐอเมริกา ดังจะพิจารณาในส่วนถัดไปของบทความ

สงคราม ผลประโยชน์และค่าปฏิกรรมสงครามของผู้ชนะ?

สงครามถือเป็นกลไกสำคัญซึ่งรัฐมักเลือกใช้เพื่อระงับข้อพิพาท ตลอดจนเป็นเครื่องมือทางการเมืองเพื่อรักษาไว้ซึ่งระเบียบระหว่างประเทศซึ่งได้รับการยอมรับว่ามีความชอบธรรมในช่วงก่อนศตวรรษที่ 20 ในทัศนะของ Clausewitz สงครามถือเป็น การแสดงออกซึ่งความรุนแรงเพื่อบังคับศัตรูให้สยบยอมต่อเจตนารมณ์ของเรา (Brown and Ainley, 2005: 105) อย่างไรก็ตามแต่ด้วยสภาพแวดล้อมทางการเมืองระหว่างประเทศที่แปรเปลี่ยนไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งภายหลังจากการพิจารณาคดีอาชญาสงครามที่ Nuremberg ช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ซึ่งสถาปนาหลักการของการทำสงครามโดยชอบธรรมในยุคศตวรรษที่ 20 ว่าสามารถเกิดขึ้นด้วยเหตุปัจจัย 2 ประการ อันได้แก่ หลักการป้องกันตนเอง (Self-Defense) และหลักการทำสงครามเพื่อช่วยเหลือรัฐอื่นในการป้องกันตนเอง ทั้งนี้อาจพิจารณาได้ว่าแนวทางการทำสงครามแบบ Clausewitzian เป็นชนบทางความคิดซึ่งมีสามารถประยุกต์ใช้ได้กับโลกในยุคหลังศตวรรษที่ 20 ได้อีกต่อไปประกอบกับการผูกโยงของระบบเศรษฐกิจโลกซึ่งพึ่งพากันอย่างสลับซับซ้อน ทำให้สงครามเป็นเครื่องมือทางการเมืองทูตซึ่งมีต้นทุนสูง ตลอดจนส่งผลกระทบต่อโครงสร้างเศรษฐกิจและการเมืองระหว่างประเทศ (Brown and Ainley, 2005: 107)

ธรรมเนียมปฏิบัติของการทำสงครามประการหนึ่งคือ คือการที่ผู้แพ้จำต้องจ่ายค่าปฏิกรรมสงคราม (War Indemnity) แก่ผู้ชนะดังปรากฏให้เห็นในช่วงสงครามโลก

ครั้งที่ 1 เมื่อเยอรมนีถูกบังคับให้จ่ายค่าปฏิกรรมสงครามแก่ฝ่ายสัมพันธมิตร อย่างไรก็ตามก็ตามในทัศนะของผู้เขียนการเข้าสู่สงครามต่อต้านการก่อการร้ายทั้งในสมรภูมิอัฟกานิสถานและอิรัก ซึ่งแม้สหรัฐฯ กล่าวอ้างว่าสามารถเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองซึ่งขัดต่อหลักการประชาธิปไตยแต่ทั้งนี้ผลพวงของการเข้าพัวพันในสงครามกลับส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจสหรัฐฯ และเศรษฐกิจโลกอย่างหลีกเลี่ยงมิได้

ดังนั้นแม้สหรัฐฯ จะมีชัยชนะอยู่ทงภูมิภาคในตะวันออกกลางแต่สหรัฐฯ จำต้องแบกรับ “ค่าปฏิกรรมสงคราม” ในการบูรณะฟื้นฟูอัฟกานิสถานและอิรัก ตลอดระยะเวลาเสถียรภาพผ่านการคองกำลังและงบประมาณสนับสนุนทั้งสองชาติต่อไปในอนาคตเหนือสิ่งอื่นใดค่าใช้จ่ายซึ่งส่งผลกระทบต่อสหรัฐฯ โดยตรงคือค่าใช้จ่ายในการฟื้นฟูเศรษฐกิจและภาพลักษณ์ของสหรัฐฯ ในการเมืองระหว่างประเทศปฏิเสธได้ยากว่าการเข้าสู่สงครามส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจภายในของสหรัฐฯ พิจารณาได้จากงบประมาณขาดดุลที่เพิ่มสูงขึ้นถึง 4 แสนล้านเหรียญสหรัฐฯ ในปี 2006 เมื่อเทียบกับงบประมาณในปี 2001 ในช่วงก่อนการเข้าสู่สงครามซึ่งสหรัฐฯ มีงบประมาณเกินดุลอยู่ถึง 2 แสนล้านเหรียญสหรัฐฯ (ประกฤษทร์ เทพชาติ, 2554: 41) นอกจากนี้ผลพวงแห่งสงครามยังส่งผลกระทบต่อราคาน้ำมันในตลาดโลกให้เพิ่มสูงขึ้น โดยในช่วงปี 2003 ราคาน้ำมันต่อบาร์เรลเพิ่มสูงถึง 37 เหรียญสหรัฐฯ เมื่อเปรียบเทียบกับช่วงปลายปี 2001 ซึ่งราคาน้ำมันในตลาดโลกอยู่ที่ 20 เหรียญสหรัฐฯ ต่อบาร์เรล (Sagramoso, 2004: 232) โดยในปี 2008 ราคาน้ำมันแตะระดับสูงสุดถึง 90 เหรียญสหรัฐฯ ต่อบาร์เรล (Stiglitz and Bimes, 2008: 114) ทั้งนี้จากราคาน้ำมันที่เพิ่มสูงขึ้นหลังจากการเปิดฉากสงครามอย่างเป็นทางการส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจในระดับมหภาคและส่งผลให้ภาคธุรกิจจำต้องแบกรับต้นทุนการผลิตที่เพิ่มสูงขึ้นอย่างหลีกเลี่ยงมิได้ (Stiglitz and Bimes, 2008: 114-131)

กระแสวิพากษ์วิจารณ์ในสังคมอเมริกันต่อการเข้าสู่สงครามของ Bush ยึดโยงอยู่กับเครือข่ายผลประโยชน์ของทั้งกลุ่มบริษัทน้ำมันและกลุ่มบริษัทรับเหมาก่อสร้างซึ่งผูกขาดสัมปทานในการบูรณะฟื้นฟูอิรักในช่วงหลังสงคราม (Reconstruction

Company) ตัวอย่างที่สำคัญคือบริษัท Halliburton และ Bechtel ถือเป็นสองบริษัทซึ่งได้รับสัมปทานผูกขาดการเข้าพื้นที่อิรัก (Chatterjee, 2004: 53) มีפקต้องพิจารณาถึงบทบาทของกลุ่มธุรกิจขนส่งเคลื่อนย้ายยุทธโธปกรณ์ทางการทหารตลอดจนกลุ่มผู้รับเหมาซึ่งได้รับประโยชน์จากการปฏิรูประบบเศรษฐกิจภายในอิรักภายหลังจากการโค่นล้มระบอบ Saddam (Chatterjee, 2004: 157) โดยกลุ่มบริษัทเหล่านี้ล้วนเป็นบริษัทซึ่งมีสายสัมพันธ์อันแน่นแฟ้นกับ Pentagon, CIA และสภาความมั่นคงแห่งชาติแทบทั้งสิ้น (Chatterjee, 2004: 157-158)

สงครามต่อต้านการก่อการร้ายถือเป็นสงครามซึ่งมีต้นทุนสูงถึง 3.3 แสนล้านเหรียญสหรัฐฯ (Carter and Cox, 2011; Stiglitz and Bimes, 2008) ตลอดจนมีแนวโน้มที่จะเพิ่มสูงขึ้นในอนาคตเพราะสหรัฐฯ จำต้องคงกองกำลังทหารบางส่วนไว้เพื่อรักษาเสถียรภาพและสนับสนุนกระบวนการสร้างประชาธิปไตยในอิรักและอัฟกานิสถานต่อไป ซึ่งในช่วงแรก Pentagon มีการประมาณการว่างประมาณซึ่งสหรัฐฯ จำเป็นต้องใช้ในสงครามต่อต้านการก่อการร้ายนั้นมีมูลค่าเพียง 1.3 แสนล้านเหรียญสหรัฐฯ ยิ่งไปกว่านั้นค่าใช้จ่ายของกองทัพสหรัฐฯ ในอนาคตยังจำต้องครอบคลุมถึงค่ารักษาพยาบาลและค่าดูแลทหารผ่านศึกซึ่งบาดเจ็บและทุพพลภาพต่อไปอีก 30-40 ปีคิดเป็นมูลค่ากว่า 600 พันล้าน ถึง 1 แสนล้านเหรียญสหรัฐฯ (Cost of War, 2012)

ทั้งนี้อาจพิจารณาได้ว่าผลกระทบต่อเศรษฐกิจของสหรัฐฯ ย่อมส่งผลต่อสถานะการครองอำนาจนำของสหรัฐฯ ในเวทีการเมืองระหว่างประเทศอย่างหลีกเลี่ยงมิได้ มีפקต้องกล่าวถึงภาพลักษณ์ทางการเมืองของสหรัฐฯ ซึ่งสูญเสียไปภายหลังจากการหันหลังให้กับแนวทางความร่วมมือแบบพหุภาคีโดยการตัดสินใจเข้าบุกอิรัก ซึ่งแม้ในท้ายที่สุดแล้วสหรัฐฯ จะเล็งเห็นว่าการทำงานสงครามต่อต้านการก่อการร้ายเป็นสิ่งที่ไม่สามารถประสบความสำเร็จโดยปราศจากความร่วมมือของชาติพันธมิตร แต่เหนือสิ่งอื่นใดระบอบพันธมิตรหรือกลุ่มก้อนทางประวัติศาสตร์ของสหรัฐฯ ได้ถูกสั่นคลอนและแตกสลายจนยากที่จะประกอบสร้างขึ้นใหม่ภายในระยะเวลาอันสั้น

บทส่งท้าย: บทเรียนและมรดกทางนโยบายต่างประเทศในยุคหลัง 9/11

“Power is like a gun with a thousand bullets that must never be fired”

Ferdinand Marcos (Cabreza, 2008)

คำกล่าวข้างต้นของ Marcos สะท้อนให้เห็นถึงศิลปะการใช้อำนาจของผู้ปกครองได้เป็นอย่างดี กล่าวคือการใช้อำนาจนั้นคือการทำให้อำนาจนั้นเป็นที่รู้สึกมากกว่าการใช้อำนาจโดยแท้จริง ทั้งนี้แม้ผู้มีอำนาจจะมีกระสุนมากถึง 1,000 นัด แต่เมื่อลั่นกระสุนนัดแรกออกไปจำนวนกระสุนที่เหลือก็ย่อมลดลง ทั้งนี้หากพิจารณาความพยายามในการสถาปนาอำนาจอ้างของสหรัฐฯ ผ่านแนวคิดนีโอกรัมเซียนสหรัฐฯ ไม่สามารถที่จะสร้างส่วนผสมทางอำนาจจะหว่างอำนาจในการใช้กำลังบังคับและอำนาจในการสร้างความยินยอมพร้อมใจได้อย่างเหมาะสม ทั้งนี้แม้ในช่วงแรกสหรัฐฯ จะสามารถแปรเปลี่ยนและหลอมรวมความแตกต่างหลากหลายของทัศนคติ ทั้ง “ในบ้าน” และ “นอกบ้าน” ผ่านการสถาปนาสิ่งซึ่ง Gramsci เรียกว่ากลุ่มก้อนทางประวัติศาสตร์ แต่เมื่อสหรัฐฯ ตัดสินใจหันหลังให้กับระเบียบแบบแผนระหว่างประเทศและแนวทางการร่วมมือแบบพหุภาคีนิยมสู่รูปแบบการทำสงครามแบบลุยเดี่ยว (Go-It-Alone) หรือเอกภาคีนิยม ทำให้กลุ่มก้อนทางประวัติศาสตร์สั่นคลอนและเสื่อมสลายไปในท้ายที่สุด

นอกจากนี้หากพิจารณาในเชิงยุทธศาสตร์ทางการสงคราม การทำสงครามต่อต้านการก่อการร้ายไม่สามารถที่จะประสบความสำเร็จจากการทำสงครามขับเคื้อกันได้ แม้ Bush จะกล่าวอย่างชัดเจนในปี 2003 ว่าภารกิจของสหรัฐฯ นั้นเสร็จสิ้นสมบูรณ์แล้ว อย่างไรก็ตามความสำเร็จในอิรักและอัฟกานิสถานของสหรัฐฯ นั้นเป็นเพียงแค่ผลประโยชน์ระยะสั้นในมิติทางการทหาร ในขณะที่ละเลยปัญหาการไร้เสถียรภาพตลอดจนความรุนแรงทางการเมืองซึ่งยังปรากฏให้เห็นภายหลังจาก

ความสำเร็จในการเปลี่ยนแปลงระบอบ Saddam และ Taliban (Mintz, 2010: 41)

สงครามต่อต้านการก่อการร้ายถือเป็นภารกิจอันไม่จบสิ้น ประกอบกับการจัดการองค์กรของกลุ่มก่อการร้ายนั้นมิได้กระจุกตัวอยู่แต่เฉพาะในอัฟกานิสถาน อิรัก หรือทวีปตะวันออกกลาง หากแต่มีรูปแบบการจัดการองค์กรที่สลับซับซ้อน และมีเครือข่ายปฏิบัติการแทรกซึมอยู่ทั่วทุกมุมโลก ดังนั้นยุทธศาสตร์ซึ่งสหรัฐฯ ควรดำเนินต่อไปคือการทำสงครามช่วงชิงพื้นที่ทางความคิดผ่านมิติทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคมวัฒนธรรมควบคู่กันไป อย่างไรก็ตาม การฟื้นฟูภาพลักษณ์ของสหรัฐฯ ในการเมืองระหว่างประเทศนั้นมิใช่กระบวนการซึ่งสามารถประสบความสำเร็จได้ภายในระยะเวลาอันสั้น

แม้การขึ้นดำรงตำแหน่งประธานาธิบดีของ Barack Obama จะสามารถคลี่คลายและเปลี่ยนแปลงบรรยากาศทางการเมืองระหว่างประเทศภายใต้แนวนโยบายที่มุ่งเน้น “ความเปลี่ยนแปลง” ทั้งภายในและต่างประเทศ แต่ Obama ก็ไม่อาจเลี่ยงที่จะต้องสานต่อ “มรดกของนโยบายต่างประเทศ” โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเด็นเรื่องการทำสงครามต่อต้านการก่อการร้ายแม้ Obama จะสามารถลดกองกำลังทหารในอัฟกานิสถาน ถอนทหารออกจากอิรักประกอบกับประสบความสำเร็จในปฏิบัติการสังหาร bin Laden อย่างไรก็ตามสิ่งที่ยังคงเป็นปัญหาของสหรัฐฯ คือ เศรษฐกิจภายในประเทศซึ่งยังไม่ฟื้นตัวแม้จะมีการใช้งบประมาณเพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจผ่านการให้เงินช่วยเหลือบริษัทผู้ผลิตรถยนต์ขนาดใหญ่ของสหรัฐฯ อาทิ General Motor แต่ชาวอเมริกันส่วนใหญ่ก็ยังไม่พอใจกับการแก้ไขปัญห เศรษฐกิจของ Obama ซึ่งยังห่างไกลจากความมั่นใจสัญญาที่เขาให้ไว้ในช่วงการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งเมื่อ 4 ปีที่แล้ว นอกจากนี้แม้การปฏิรูประบบประกันสุขภาพของ Obama จะมีเป้าประสงค์เพื่อสร้างความเท่าเทียมในสังคมอเมริกัน แต่การทุ่มเทงบประมาณสู่โครงการประกันสุขภาพกลับตามมาซึ่งกระแสวิพากษ์วิจารณ์ว่ามีส่วนทำให้งบประมาณของสหรัฐฯ ขาดดุล ทั้งนี้สิ่งสำคัญที่จำต้องพิจารณาอย่างหลีกเลี่ยงมิได้คือ

การเลือกตั้งประธานาธิบดีสหรัฐฯ ในเดือนพฤศจิกายนซึ่งมีผลสำคัญต่อการสานต่อหรือเปลี่ยนแปลงยุทธวิธีในการทำสงครามต่อต้านการก่อการร้ายของสหรัฐฯ ซึ่งอาจได้กล่าวว่านโยบายที่มีส่วนสำคัญต่อการเลือกตั้งในครั้งนี้มีโซนโยบายต่างประเทศหากแต่เป็นนโยบายฟื้นฟูสภาพเศรษฐกิจภายในประเทศ

แท้จริงแล้วปัญหาทางเศรษฐกิจในสมัย Obama มิใช่เป็นเพราะนโยบายทางเศรษฐกิจที่ผิดพลาดของ Obama หากแต่การฟื้นฟูงบประมาณขาดดุลในสมัย Bush อันถือเป็นผลพวงโดยตรงของการเข้าพัวพันในสงครามทั้งในอัฟกานิสถานและอิรัก ซึ่งอาจพิจารณาได้ว่าความเสื่อมถอยทางเศรษฐกิจของสหรัฐฯ ย่อมเป็นข้อจำกัดสำคัญของความพยายามในการครองอำนาจนำในการเมืองระหว่างประเทศได้อย่างเบ็ดเสร็จเด็ดขาด ทั้งนี้เพราะการจะสถาปนากลุ่มก้อนทางประวัติศาสตร์ซึ่งถือเป็นขั้นสูงสุดในการครองอำนาจนำจำต้องกระทำผ่านการผนวกพื้นที่ในโครงสร้างส่วนบนและโครงสร้างส่วนล่างเข้าด้วยกัน (Gramsci, 1971: 366, 377) เมื่ออำนาจทางเศรษฐกิจของสหรัฐฯ อ่อนแอลงย่อมส่งผลกระทบต่อโดยตรงศักยภาพของกองทัพไม่มากนักน้อยดังที่ Raymond T. Odierno ผู้บัญชาการกองทัพของสหรัฐฯ ชี้ว่า กองทัพสหรัฐฯ จำต้องปรับตัวให้เข้ากับการตัดสินใจงบประมาณ ควบคู่กันไปกับภาระหันเหความสนใจสู่ภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก โดยเฉพาะอย่างยิ่งยุทธศาสตร์การกลับมาสร้างปฏิสัมพันธ์ (Reengagement) กับรัฐในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ซึ่งถือเป็นภูมิภาคซึ่งสหรัฐฯ ลดบทบาทลงนับแต่สิ้นสุดสงครามเวียดนาม ตลอดจนมุ่งขยายความร่วมมือกับกลุ่มประเทศต่างๆ ในการรับมือกับภัยจากกลุ่มผู้ก่อการร้าย (Odierno, 2012: 7-11)

แม้สหรัฐฯ จะประสบความสำเร็จล้มเหลวในการครองความเป็นเจ้าอย่างเบ็ดเสร็จเด็ดขาด แต่ก็ปฏิเสธได้ยากว่าสหรัฐฯ ก็ยังคงเป็นชาติมหาอำนาจซึ่งมีบทบาทสำคัญยิ่งต่อระบบการเมืองระหว่างประเทศที่สำคัญชาติหนึ่งในปัจจุบัน ทั้งนี้หากพิจารณาว่า “ทุกสิ่งอย่างมีราคาที่ต้องจ่าย” สหรัฐฯ แม้จะมีชัยเหนือสมรภูมิในอิรักและอัฟกานิสถาน แต่ราคาที่สหรัฐฯ ต้องจ่ายนั้นมากเสียยิ่งกว่างบประมาณทางการทหาร

วารสารรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬสินธุ์

ปีที่ 2 เล่มที่ 1 (ม.ค.-มิ.ย. 2556)

และผลพวงของสงครามต่อระบบเศรษฐกิจ หากแต่หมายรวมถึงอำนาจภาพลักษณ์ในการเมืองโลกซึ่งจำต้องใช้ระยะเวลาในการฟื้นฟูในระยะยาว ทั้งนี้ย้อนกลับไปพิจารณา คำกล่าวของ Marcos ในช่วงต้น คำถามสำคัญประการหนึ่งคือ ณ ปัจจุบันสหรัฐฯ ใช้ “กระสุนปืนหนึ่งพันนัด” ของตนไปหมดแล้วหรือยังและหากสหรัฐฯ ใช้กระสุนจนหมดสิ้นเสียทุกนัดแล้ว จะใช้อาวุธหรืออำนาจชนิดใดเพื่อรักษาสถานะครองอำนาจนำต่อไปในอนาคต

เอกสารอ้างอิง

ชัยวัฒน์ สถาอานันท์. 2545. “9/11 9/20 และปริศนาของคานธี: เผชิญหน้าการก่อการร้ายยุคหลังสมัยใหม่-สงครามสมัยใหม่ด้วยสันติภาพทางเลือก.” ใน ศิโรตม์ คล้ามไพบูลย์ (บรรณาธิการ). **จักรวรรดินิยมกับการก่อการร้าย**. กรุงเทพฯ: วิถีธรรม.

ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. 2553. **รัฐ-ชาติ กับ (ความไร้) ระเบียบรัฐโลกชุดใหม่**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิภาษา.

บาร์เกอร์, โจนธาณ. 2548. **คู่มือการศึกษาการก่อการร้ายแบบไม่จีง่า**. แปลโดย เกษียร เตชะพีระ. กรุงเทพฯ: คบไฟ.

ประภัสสร เทพชาตรี. 2554. **ยุทธศาสตร์สหรัฐฯ ต่อเอเชียตะวันออกเฉียงใต้**. กรุงเทพฯ: เสมาธรรม.

สุภางค์ จันทวานิช. 2553. **ทฤษฎีสังคมวิทยา**. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สมศักดิ์ เจียมธีรสกุล. 2553. **กรัมซี่กับการต่อสู้ของนปช.และ 20 (+5) ศพถือเป็นราคาที่แพงเกินไปแล้ว**. ค้นเมื่อ จาก 1 กรกฎาคม 2555 จาก www.matichon.co.th/news_detail.php?newsid=1271769734&gripid=01&catid=no.

วัชรพล พุทธิรักษา. 2553. “นีโอกัรมเซียน (Neo-Gramscianism): ข้อควรพิจารณา
ในฐานะทฤษฎีการเมืองระหว่างประเทศ.” *วิภาษา* 3 (7): 71-79.

_____. 2553. “นีโอกัรมเซียน (Neo-Gramscianism): ข้อควรพิจารณาในฐานะ
ทฤษฎีการเมืองระหว่างประเทศ.” *วิภาษา* 3 (8): 67-70.

วุดวาร์ด, บ็อบ. 2545. **สงครามของบุช: ปฏิบัติการข้ามโลกของพญาอินทรี**. แปล
โดย สุวรรณภา กุลเนตต์. กรุงเทพฯ: เอ.อาร์. บีซิเนส เพรส.

Baylis, J., S. Smith and P. Owens. 2008. **The Globalization of World
Politics: An Introduction to International Relations**. New York:
Oxford University Press.

Brown, C. and K. Ainley. 2005. **Understanding International Relations**.
New York: Palgrave Macmillan.

Bieler, A. and A. Morton. 2006. **Images of Gramsci: Connections and
Contentions in Political Theory and International Relations**.
New York: Routledge.

Carter, S. and A. Cox. **One 9/11 Tally: \$3.3 Trillion**. Retrieved 1 July
2012 from [www.nytimes.com/interactive/2011/09/08/us/sept-11-
reckoning/cost-graphic.html](http://www.nytimes.com/interactive/2011/09/08/us/sept-11-reckoning/cost-graphic.html).

Cabreza, V. 2008. “**Imelda Marcos: ‘Power like a Gun That Must
Never Be Fired’**.” Retrieved 1 July 2012 from [www.inquirer.net/
specialreports/education/view.php?db=1&article=20080908-
159440](http://www.inquirer.net/specialreports/education/view.php?db=1&article=20080908-159440).

Chatterjee, P. 2004. **Iraq, Inc.: A Profitable Occupation**. New York:
Seven Stories.

Chomsky, N. 2002. **9-11**. New York: Seven Stories.

- _____. 2004. **Hegemony or Survival: America's Quest for Global Dominance.** London: Penguin Books.
- Cohn, T. 2008. **Global Political Economy.** New York: Pearson Education.
- Cost of War. **Economic Cost Summary.** Retrieved 1 July 2012 from costsofwar.org/
- Cox, R. 1981. "Social Forces, States, and World Orders: Beyond International Relations Theory." In R. Cox and T. Sinclair (eds.). **Approaches to World Order.** Cambridge: Cambridge University Press.
- Cox, R. 1983. "Gramsci, Hegemony and International Relations: An Essay in Method." **Millennium** 12 (2): 162-175.
- _____. 1993. "Structural Issues of Global Governance." In S. Gill. (ed.). **Gramsci, Hegemony and International Relations.** Cambridge: Cambridge University Press.
- Daddow, O. 2009. **International relations theory.** London: SAGE.
- Duncan, R. and J. Doddard. 2009. **Contemporary America.** New York: Palgrave Macmillan.
- Fawn, R. 2006. "The Iraq War: Unfolding and Unfinished." In R. Fawn and R. Hinnebusch (eds.). **The Iraq war: Causes and consequences.** London: Lynne Rienner.
- Finnegan, L. 2007. **No Questions Asked: News Coverage Since 9/11.** Connecticut: Praeger.
- Fotion, N., J. Lekea and B. Kashnikov. 2007. **Terrorism: The New World Disorder.** New York: Continuum.

- Fukuyama, F. 1992. **The End of History and The Last Man**. New York: Free.
- Gardner, H. 2005. **American Global Strategy and the "War on Terrorism"**. New York: Ashgate.
- George, B. and J. Haddow. 2006. **Introduction to Emergency Management**. London: Butterworth-Heinemann.
- Gramsci, A. 1971. **Selections from the Prison Notebooks**. London: Lawrence and Wishart.
- Howorth, J. 2006. "France: Defender of International Legitimacy." In R. Fawn and R. Hinnebusch (eds.). **The Iraq War: Causes and Consequences**. London: Lynne Rienner.
- Leffler, M. and J. Legro. 2008. **To Lead the World: American Strategy After the Bush Doctrine**. New York: Oxford University.
- Machiavelli, N. 1925. **The Prince**. London: Dent.
- Mintz, A. and K. DeRouen Jr. **Understanding Foreign Policy Decision Making**. New York: Cambridge University Press.
- Morton, A. 2003. "Social Forces in the Struggle over Hegemony: Neo-Gramscian Perspectives in International Political Economy." **Rethinking Marxism** 15 (2): 153-179.
- Odierno, R. 2012. "The U.S Army in a Time of Transition: Building a Flexible Force." **Foreign Affairs** 91 (3). 7-11.
- O'Brien, R. and M. Williams. 2004. **Global Political Economy Evolution and Dynamics**. New York: Palgrave Macmillan.
- Parmar, I., L. Miller and M. Ledwidge. 2009. "Introduction." In **New Directions in US Foreign Policy**. New York: Routledge.

วารสารรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬสินธุ์

ปีที่ 2 เล่มที่ 1 (ม.ค.-มิ.ย. 2556)

Robinson, W. 2006. "Gramsci and Globalisation: From Nation-State to Transnational Hegemony." In A. Bieler and A. Morton (eds.). **Images of Gramsci: Connections and Contentions in Political Theory and International Relations**. New York: Routledge.

Sagramoso, D. 2004. "The Economic Consequences of the War". In P. Cornish (ed.). **The Conflict in Iraq, 2003**. London: Palgrave Macmillan.

Schwarzmantel, J. 2008. "Introduction: Gramsci in His Time and In Ours". **Routledge Innovations in Political Theory** 33: 1-16

Sheridan, L. 2006. "Islamophobia Pre-and Post-September 11th, 2001". **Journal of Interpersonal Violence** 21 (3): 317-336.

Stiglitz, J. **The True Cost of 9/11**. Retrieved 1 July 2012 from www.slate.com/articles/business/project_syndicate/2011/09/the_true_cost_of_911.html.

_____ and L. Bilmes. 2008. **The Three Trillion Dollar War: The True Cost of the Iraq Conflict**. New York: W.W. Norton.

Strange, S. 1988. "The Future of the American Empire." **Journal of International Affairs** 42 (1): 1-17.

_____. 1992. "States, Firms and Diplomacy." **Journal of International Affairs** 68 (1): 1-15.

Waltz, K. 1993. "The Emerging Structure of International Politics." **International Security** 18 (2): 44-79.

_____. 2005. "Structural Realism after the Cold War." **International Security** 25 (1): 5-41.

Worth, O. 2009. "Beyond World Order and Transnational Classes: The (Re) Application of Gramsci in Global Politics." In M. McNally and J. Schwarzmantel (eds.). **Gramsci and Global Politics Hegemony and Resistance**. New York: Routledge.

Zakaria, F. 2008. **The Post-American World**. New York: W.W. Norton.

Zelizer, B. and S. Allan. 2002. **Journalism after September 11**. London: Routledge.